
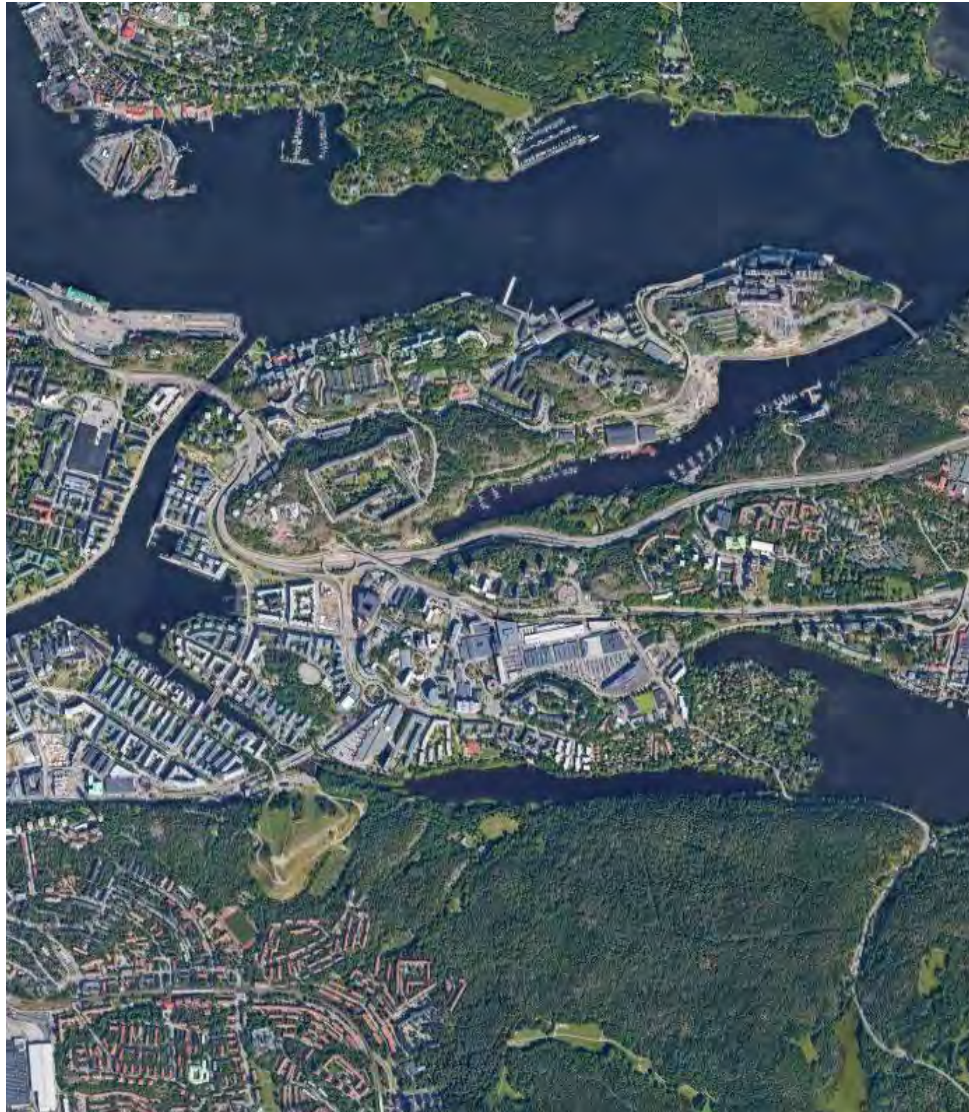
KULTURMILJÖANALYS

Detaljplan för Tryckluftsfabriken, del av fastigheten
Sicklaön 83:22 m.fl. i Sickla, Nacka kommun

2021-06-04/ White arkitekter AB

white

Objekt	Beställare	Omslagsbilder	Ansvarig	Medverkande	
Objekt: område	Del av Sickla industri	Atrium Ljungberg	Framsida: Tryckluftsdriven slipmaskin, Stockholms länsmuseum	Annika Andersson <i>Bebyggelseantikvarie</i>	Paulina Virta <i>Byggnadsantikvarie</i>
Stadsdel:	Sickla		Baksida: Vy över Atlas Copco området, Nacka boken 1966. Nackas lokalhistoriska arkiv	White Arkitekter AB Östgötagatan 100, Stockholm Tel. +46 8 402 26 33 annika.andersson@white.se	
Kommun:	Nacka				
Län:	Stockholms län				

Innehåll

	BAKGRUND, OMFATTNING, SYFTE OCH METOD - UPPDRAGETS FÖRUTSÄTTNINGAR	5
	<i>BAKGRUND OCH OMFATTNING</i>	6
	<i>SYFTE</i>	6
	<i>ANALYSMODELLER - KULTURHISTORISKT VÄRDE</i>	9
	HISTORISK ÖVERSIKT- DEN BÄRANDE BERÄTTELSEN, KARAKTÄR OCH VÄRDE	12
	<i>NACKAS INDUSTRIER</i>	12
	<i>SALTSJÖBANAN OCH SICKLAS INDUSTRIER</i>	12
	<i>ATLAS COPCO</i>	14
	<i>BYGGNADSÅR I OMRÅDET</i>	19
	<i>VÄGDRAGNINGARNAS UNGEFÄRLIGA ÅLDER</i>	20
	<i>AFFÄRSKONTORET 501</i>	21
	<i>SIMBAVERKSTADEN 326</i>	23
	<i>SIROCCO 315</i>	26
	KARAKTÄRISERING	31
	<i>ATLAS COPCOS INDUSTRIOMRÅDES KARAKTÄR</i>	32
	<i>SIKTLINJER MOT UTREDNINGSSOMRÅDET</i>	34
	<i>KARAKTÄRISERING - FASADMATERIAL I OMRÅDET</i>	38
	<i>STADSBILDSANALYS</i>	40
	<i>AFFÄRSKONTORET</i>	42
	<i>SIMBA 326</i>	44
	<i>SIROCCO 315</i>	46
	KULTURHISTORISK VÄRDERING	50
	<i>KULTURHISTORISKT VÄRDE - SICKLAOMRÅDET</i>	50
	<i>KULTURHISTORISKT VÄRDE - AFFÄRSKONTORET</i>	51
	<i>KULTURHISTORISKT VÄRDE - SIMBA 326</i>	52
	<i>KULTURHISTORISKT VÄRDE - SIROCCO 315</i>	53
	MÖJLIGHETERNAS RUM - FÖRVALTA, FÖRSTÄRKA, UTVECKLA	54
	<i>OMRÅDET SOM HELHET</i>	56
	<i>BEBYGGELSE</i>	57
	<i>FÖRVALTA</i>	59
	<i>FÖRSTÄRKA</i>	60
	<i>FÖRSTÄRKA OCH UTVECKLA</i>	61
	<i>UTVECKLA</i>	62
	KÄLLOR	63
- MÖJLIGHETERNAS RUM		
- OMRÅDET SOM HELHET		
- BEBYGGELSE		
- VÄGAR TILL FÖRVALTNING		
- EXEMPEL PÅ ATT FÖRSTÄRKA		
- EXEMPEL PÅ UTVECKLANDE ÅTGÄRDER		

Sickla industriområde är markerat med en vit linje

BAKGRUND, OMFATTNING, SYFTE OCH METOD

I DETTA KAPITEL BESKRIVS:

- BAKGRUND**
- LAGRUM**
- TIDIGARE STÄLLNINGSTAGANDEN**
- METOD OCH AVGRÄNSNING**

BAKGRUND, OMFATTNING, SYFTE, METOD

Uppdragets förutsättningar

BAKGRUND OCH OMFATTNING

Antikvarierna på White arkitekter har givits i uppdrag av Atrium Ljungberg att utföra en kulturmiljöanalys för Sickla industriområde, med fördjupning avseende tre utpekade byggnader.

Fördjupningarna avseende byggnaderna avser exteriör karaktärisering och kulturhistorisk värdering. Någon djupgående inventering av de enskilda byggnaderna har inte utförts.

Samtliga fotografier är tagna av White arkitekter om inte annat anges. Bilder från White arkitekter är upphovsrättsskyddade och får endast användas efter tillstånd från det aktuella uppdragets uppdragsledare.

SYFTE

Dokumentet *Kulturmiljöanalys* är ett verktyg att använda inför planläggning samt under förprojekterings- och projekteringsfasen då en byggnad eller ett område ska genomgå förändringar.

Dokumentet syftar till att ge en bakgrund till varför ett område har utvecklats som det gjort, vilka karaktärsdrag, värden och berättelser som är bärande. Samtidigt syftar kulturmiljöanalysen till att ge förslag på hur bebyggelsemiljön kan förvaltas, förstärkas och utvecklas för att skapa nya värden samt lyfta värden och berättelser som idag inte är tydligt avläsbara.

KULTURHISTORISK KARAKTÄR ELLER VÄRDE?

I plan- och bygglagen (PBL), som reglerar hur vi bygger, görs en skillnad mellan karaktär och kulturhistoriskt värde.

Karaktären är det vi upplever när vi rör oss i en miljö, t.ex. byggnadernas placering och arkitektoniska utformning. Det kulturhistoriska värdet är istället det vi kanske inte direkt ser, utan det som ligger till grund för varför bebyggelsemiljön eller byggnaden ser ut som den gör. För att tydliggöra skillnaden mellan karaktär och värde kan följande exempel ges:

När du tittar på en tavla utgör ramen, motivet och tavlans skick tillsammans dess karaktärsdrag. Värdet däremot ligger i om du tycker att motivet är vackert, vem som har målat tavlan samt tavlans proviniens.

Karaktärsdragen som beskrivs i denna utredning är förknippade med PBL 2 kap 6 § samt PBL 8 kap 17 §. För beskrivning av bebyggelseområdes karaktärsdrag används Boverkets *Checklista karaktärsdrag* som utgångspunkt.

Det kulturhistoriska värdet som beskrivs i denna utredning hanteras i PBL 2 kap 6 § samt PBL 8 kap 13 och 17 §§.

Vilka modeller som har använts för att tydliggöra såväl karaktärsdrag som värden beskrivs på s. 7.

BAKGRUND, OMFATTNING, SYFTE, METOD - LAGRUM OCH TIDIGARE STÄLLNINGSTAGANDEN

ÖVERSIKTAPLAN ANTAGEN 2018

I översiktsplanen gällande förhållningssätt till kulturmiljön beskriv "att kulturella och estetiska värdena i den fysiska miljön är en resurs som ska beaktas i planering, bygglovshantering och övrig tillståndsgivning. Förändringar bör göras med omsorg och med respekt för den historiska avläsbarheten. Samhällsplaneringen bör skydda och tydliggöra kulturmiljöers strukturer i landskap, bebyggelse och fornlämningar. Särskild vikt läggs på bevarandet av riksintressanta områden och områden som är utpekade i kommunens kulturmiljöprogram."

Förhållningssätt:

- Kommunens kulturmiljöprogram är vägledande vid planläggning och bygglovshantering och annan kommunal tillståndsgivning.
- Detaljplanläggning föregås vid behov av antikvariska förstudier.
- Vid detaljplanläggning bör skyddsbestämmelser och/eller varsamhetsbestämmelser införas för kulturvärden som idag saknar planskydd.
- Fornlämningar som skyddas enligt kulturminneslagen är kommunens äldsta mänskliga lämningar och ska beaktas i planläggning och bygglovshantering.
- Vid inrättande av nya farleder, kabeldragningar, muddringar och andra anläggningar i vatten bör särskild hänsyn tas till maritima kulturvärden.
- Kyrkomiljöer kräver särskild varsamhet och respekt, med beaktande av kyrkobyggnaders roll i stads- och landskapsbilden.

Det övergripande målet är att samlade kulturvärdena ska bevaras, förvaltas och utvecklas.

Hållbar framtid i Nacka

Dokumentet *Hållbar framtid i Nacka* utgör ett underlag till

den gällande Översiktsplanen. I den lyfts kulturmiljön i ett separat avsnitt.

Det främsta syftet med kulturmiljövården anses vara att belysa och värna de historiska uttryck och samband som finns i den fysiska miljön. Vilket kan röra sig om allt från flerhundraåriga jordbruksmiljöer till bostads- och industriområden från efterkrigstiden. För att en kulturmiljö ska bevaras förutsätts att den får leva och brukas.

Vidare skriver man att kulturmiljön kan ges avtryck från samtiden men förändringar ska göras med omsorg och med respekt för den historiska betydelsen. Att få uppleva historien i vardagsmiljön är en kvalitet med betydelse ur flera perspektiv exempelvis då det har visat sig att närvaron av historiska miljöer är betydelsefull för människans välbefinnande. Man anser även att historiska inslag bl.a. varierar och berikar stadsbilden, ger den identitet och historisk förankring.

I underlaget står även att kommunens kulturmiljöprogram ska vara vägledande för samhällsplaneringen inom kommunen då det i kulturmiljöprogrammet identifieras kulturhistoriska kvaliteter som anses bidra till en attraktiv livsmiljö. I kulturmiljöprogrammet anges även rekommendationer till hur kulturvärden i den fysiska miljön ska hanteras och var de mest värdefulla miljöerna av lokalt och nationellt intresse finns.

GÄLLANDE DETALJPLAN

Gällande detaljplan (Sicklaön 83:22 m.fl. 2007).

Sirocco 315 och Simba 326 verkstäderna är märkta med k1 med motiveringen "Kulturhistoriskt eller arkitekturhistoriskt intressant byggnad/ byggnadskomplex vars bevarande är motiverat.

Karaktärsdrag och värden ska beaktas vid eventuell om- och tillbyggnad."

Affärkontoret är märkt med q1 och i planbestämmelsen står det "Kulturhistorisk värdefull byggnad som inte får rivras. Ändring av byggnad får inte förvanska dess karaktär"

KULTURMILJÖPROGRAM 2011

"Syftet med kulturmiljöprogrammet är att det ska vara ett vägledande kunskapsunderlag för beslut inom den fysiska planeringen i ett urval av miljöer med höga kulturhistoriska värden."

Det aktuella området är utpekade i Nacka kommuns kulturmiljöprogram och beskrivs enligt följande:

"Karaktäristiskt för Sickla är bebyggelsens höga arkitektoniska kvaliteter och områdets täta bebyggelse. Trots den omfattande nybyggnationen har området, genom materialanvändning, volymgestaltning och rumsliga sammanhang, utvecklats till en väl sammanhållen miljö. Centralt för området är den öppna ytan kring Marcusplatsen med närliggande affärs- och gångstråk samt den öppnare östra delen med bland annat byggnader från efterkrigstiden".

Förhållningssätt enligt kulturmiljöprogrammet:

- Förståelsen av områdets historiska funktion respekteras
- Möjligheten att avläsa tidigare funktion och successiva utbyggnad behålls. Ny bebyggelse placeras och utformas så att den bildar nya tydliga årsringar i miljön.
- Karaktärsskapande platsbildningar och gaturum behålls

- Områdets täta struktur behålls i möjligaste mån.
- Karaktärsskapande platsbildningar och gaturum/stråk behålls och förstärks.
- Industriebbyggelsens grundläggande karaktärsdrag bevaras.
- Centrala byggnader inom området är den basilikaformade Dieselverkstaden med sin karaktäristiska gavel mot Marcusplatsen (monteringshall från 1908-1911) med en i öster lägre maskinverkstad (1914), den gulputsade luftverkstaden (1928), kontorshus från olika tidsepoker (1910-tal och 1939) mot Sickla industriväg samt i norr huvudkontoret med sin omsorgsfulla tegelarkitektur från 1950-talet. Intill ligger en stramare högre kontorsbyggnad från tidigt 1960-tal. Här närmast järnvägen finns även rester från den äldre anläggningen byggd 1898, belägen vid den så kallade Järnvägsgatan som påminner om den forna stickspårsdragningen. Ett viktigt arkitektoniskt inslag från sent 1960-tal är Expohallen av arkitekterna Bengt Hidemark och Jack Ränge.
- Områdets variation i bebyggelsens skala, volymer och formspråk är ett viktigt karaktärsdrag som respekteras.
- Tidstypisk utformning av fasader, tak, fönster och entrépartier behålls. Skyltar tar hänsyn till byggnaders skala och utformning. Marcusplatsens funktion som entré till området med omsorgsfullt utformad arkitektur från olika perioder behålls och förstärks.

TIDIGARE ANTIKVARISKA UTREDNINGAR

Atlas Copco fd industriområde i Sickla, Nacka av Nyréns, 2001

Nyréns arkitektkontor ab har på uppdrag av Ljungberggruppen AB (Atrium) utfört en antikvarisk förundersökning av Atlas Copcos fd industriområde

-Sicklaön 83:22 i Nacka. Värderingen för de aktuella lyder enligt följande:
Byggnad 501, Kulturhistoriskt mycket värdefull byggnad, vars bevarande är synnerligen angeläget.
Byggnaderna 315 och 326, Kulturhistoriskt intressant byggnad vars bevarande är väl motiverat.

Antikvariska riktlinjer i projektering av Nyréns, 2003

Nyréns arkitektkontor ab har på uppdrag av Ljungberggruppen AB utfört denna utredning rörande del av Atlas Copcos fd industriområde- Sicklaön 83:22 i Nacka. Siroccoverkstaden 315 är värderad i rapporten enligt följande:
Byggnaden är klassad som kulturhistoriskt intressant byggnad, vars bevarande är väl motiverat.

"Byggnaden är ett gott exempel på 1960-talsindustrins storskaliga och rationella tänkande såväl exteriört som interiört. De verkstadshallar som byggdes vid denna tid erbjöd en avsevärt förbättrad arbetsmiljö med höga takhöjder, effektiva fläktsystem och mindre buller."

Antikvarisk förundersökning, Nyrens 1999

Ljungberggruppen AB beställde av Nyréns en antikvarisk förundersökning av Atlas Copcos fd industriområde - Sicklaön 83:22 i Nacka. Undersökningen skall fungera som ett komplement till den värdering av områdets kulturhistoriska värden som Nacka kommun lät göra 1992. Nedan följer värderingen av de aktuella byggnaderna.

Affärskontor 501

"Byggnadens främsta kulturhistoriska värde är av bebyggelsehistorisk och arkitektonisk karaktär; att den speglar en fas av expansion i företagets historia som var en följd av framgångarna under trettiotalets slut. Byggnadens arkitektoniska värde är högt då byggnadens formspråk utgör en tydlig exponent för en

stram, enkel och elegant funktionalism som var ett sätt för företagets att visa upp sin framåtsträvande ambition i inriktning mot det moderna."

Sirocco 315

"Arkitektoniskt och i fråga om materialval representerar byggnaden hög kvalitet mot bakgrund av att industribyggnader vid denna tid i allt större utsträckning dels inte gavs en arkitektonisk behandling, dels byggdes med sk underhållsfria material som kom att åldras oskönt. Byggnaden är ett gott exempel på 1960-talsindustrins storskaliga och rationella tänkande såväl exteriört som interiört. De verkstadshallar som byggdes vid denna tid erbjöd en avsevärt förbättrad arbetsmiljö med höga takhöjder, effektiva fläktsystem och mindre buller. Det lilla pannhuset mot öster är kraftigt ombyggt men byggnaden har ännu områdets enda kvarvarande industriskorsten."

Simba 326

"Arkitektoniskt och i fråga om materialval representerar byggnaden god kvalitet mot bakgrund av att industribyggnader vid denna tid i allt större utsträckning dels inte gavs en arkitektonisk behandling, dels byggdes med sk underhållsfria material som kom att åldras på ett oskönt sätt. Byggnaden är ett gott exempel på 1960-talsindustrins storskaliga och rationella tänkande såväl exteriört som interiört och i fråga om hur funktionerna lagerhållning och kontor är ordnade i förhållande till varandra. Som lagerbyggnad är 326 speciell eftersom det i denna byggnad tidigt tillämpades mekaniserad lagerhållning."

KML

Området omfattas inte av kända fornlämningar, byggnadsminnen eller kyrkliga byggnadsminnen.

BAKGRUND, OMFATTNING, SYFTE OCH METOD - ANALYSMODELL KULTURHISTORISKT VÄRDE

ANALYSMODELLER - KULTURHISTORISKT VÄRDE

För att beskriva det kulturhistoriska värdet har Riksantikvarieämbetets plattform för kulturhistorisk värdering använts som utgångspunkt. Plattformen bygger på fyra på varandra följande steg:

- A. Beskrivande
- B. Analyserande
- C. Planerande
- D. Beslutande

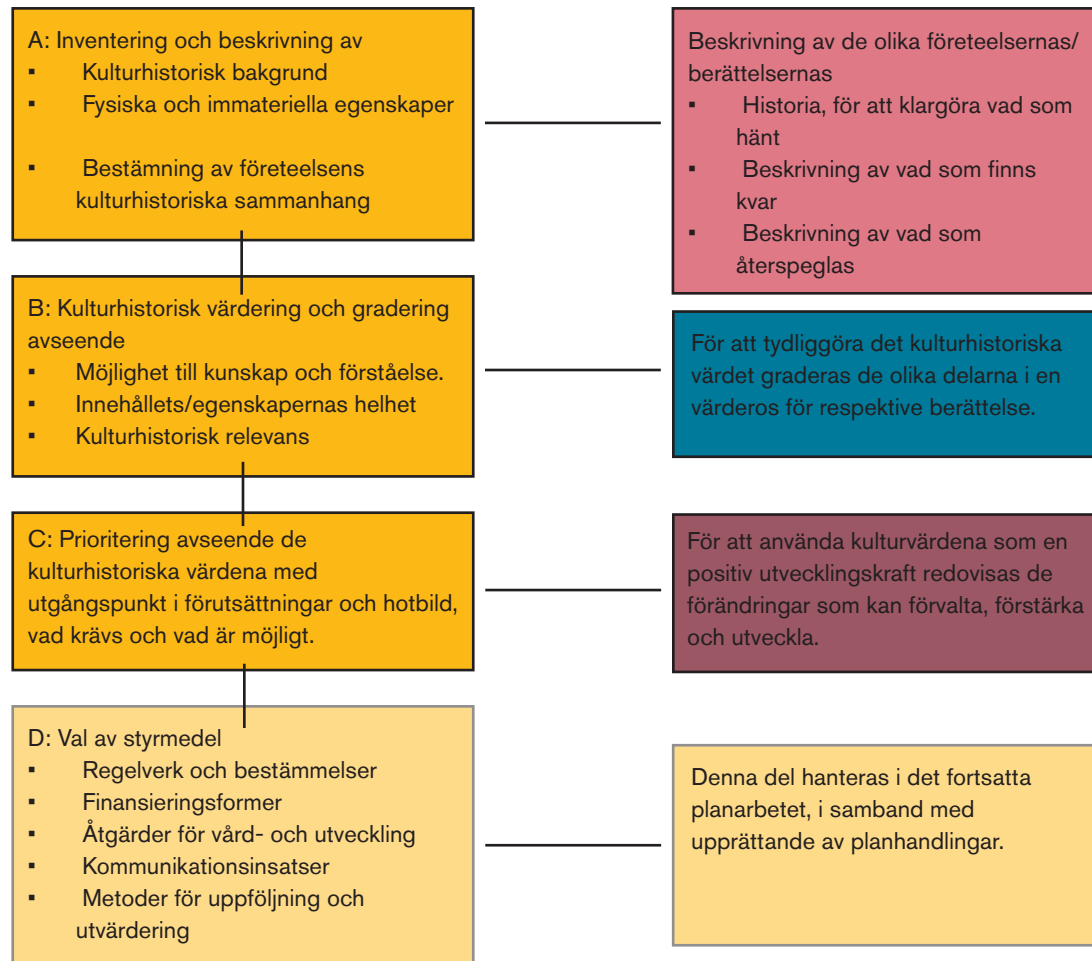
Vad de olika stegen innehåller beskrivs i modellen till höger. För att i dokumentet kunna följa de olika stegen är rubrikerna färgkodade enligt den högra delen av modellen.

För att lyfta fram vilka fysiska och immateriella delar som utgör grunden för det sammantagna kulturhistoriska värdet har områdets bärande berättelser identifierats och lyfts fram. På så vis kan kulturvärdena sättas in i ett sammanhang annat än linjär historieberättning.

Som utgångspunkt för beskrivning av värden har den så kallade Unnerbäcksmodellen använts. Modellen beskrivs i Riksantikvarieämbetets bok "Kulturhistorisk värdering av bebyggelse" och bygger på att kulturvärden kan delas in i:

- Dokumentvärden
- Upplevelsevärden
- Förstärkande värden

Ovanstående värden delas i sin tur in i delvärden.

*Provborring i Atlas Copco gruvan , Nackaboken
1966, Arbetsliv och Näringar*

HISTORISK ÖVERSIKT

I DETTA KAPITEL BESKRIVS:

-PLATSENS HISTORIA

- BYGGNADERNAS HISTORIA

-DEN BÄRANDE BERÄTTELSEN

DEN BÄRANDE BERÄTTELSEN, KARAKTÄR OCH VÄRDE

Historisk översikt

Alla städer, bebyggelseområden och byggnader är lager av olika berättelser som sammantaget utgör platsens historia. Tillsammans ger berättelserna en bild av varför bebyggelsen ser ut som den gör och vilka krafter som varit drivande i byggprocessen. Vissa av de historiska lagren är mer tydligt avläsbara än andra, men alla bidrar med varierande tyngd till områdets karaktär och kulturhistoriska värde.

NACKAS INDUSTRIER

Nacka präglas av en omfattande industrihistoria som än idag reflekteras i den befintliga bebyggelsestrukturen. Det geografiska läget med närhet till vatten, både som drivkraft och som farled, närheten till Stockholm och tillgången till trä som bränsle utgjorde förutsättningar för tidig etableringen av industrier.

De äldsta arkeologiska fynden med industrianknytning i Nacka var ett tegelbruk från medeltiden. Under 1500- och 1600-talen anlades flera bruk inom Nacka bygden såsom glas- och mässingbruk. Dessa lades ofta i anslutning till de större gårdarna. 1700-talets manufakturpolitik uppmuntrade även till fabriksanläggningar utanför staden. Ett exempel på en gård i Nacka som tidigt bedrev fabriksverksamhet var Sickla gård.

Sickla gård låg på Danvikens Hospitals ägor. 1727 anlades vid Sickla gård Societeten af Cattuns Tryckerie och Blekerie (där man tryckte och blekte bomull). En ny manbyggnad uppfördes 1790 i sengustaviansk stil (som brann ned 1989). Sickla hade ett fördelaktigt geografiskt läge som gynnade verksamheten genom sin närhet till sjötransport till stockholmsmarknaden men även till bomulls fabriken i Barnängen (på Södermalm)

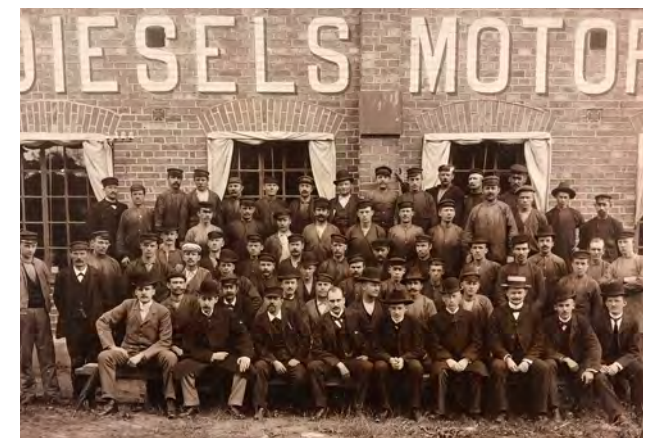
Verksamheten pågick på gården till 1843. Under 1800-talets senare hälft visades de första tecknena på industrialiseringen som kom att äga rum utanför huvudstaden. I Stockholm steg tomtpriser och av hälso- och miljöskäl framtvingades en allt strängare reglering av byggande vilket resulterade till att många industriägare sökte sig starx utanför staden. På 1880-talet flyttade Gusaf Sommelius ut sitt oljeslageri från Södermalm till Henriksborg. Strax därefter byggde Holmberg och Möllers kvarnaktiebolag Saltsjökvamn samt Qvarnaktiebolaget, Tre Kronor på Hästholmen, (dagens Kvarnholmen). I Augustendal etablerade J.V Svennson en bilfabrik som blev en av landets största industriarbetsplatser.

SALTSJÖBANAN OCH SICKLAS INDUSTRIER

Parallellt med storindustrins framfart i Nacka planerades det för en badort vid Baggenfjärden och en järnväg som skulle gå dit ut. Bankdirektören K.A Wallenberg var den som stod bakom idén med en badort i skärgården. 1891 bildades Järnaktiebolaget Stockholm-Saltsjön med K.A Wallenberg som ägare med uppgift att förlägga järnvägen mellan Stockholm och blivande Saltsjöbaden. Saltsjöbanan invigdes 1893. Byggandet av järnvägen innebar en viktigt förutsättning för etablering av industrier i Nacka. 1892 köptes Stora Sickla gård av K.A Wallenberg som några år senare förvärvades av Järnvägaktiebolaget Stockholm-Saltsjön. Bland de första företag som etablerades i anslutning till järnvägsspåret var Bageriidkarens Jäst AB, de Lavals Ångturbin i Järla och AB Diesels Motorer i Sickla som placerades således på Sickla gårds gamla ägor. AB Diesels Motorer, som senare ombildades till Atlas Copco kom att bli tongivande för Nackas industriella centrum på västra Sicklaön.

Saltsjöbanan, ånglok. Bild ur: boken om Sickla

Stora Sickla gård, uppförd 1795. Wikipedia.

Arealavmätning 1782. Kartan visar Sickla gård och dess ägor men även äldre vägsträckningar, vissa av dem ännu idag kvarvarande. Källa: Lantmäteriet

ATLAS COPCO

Företaget AB Atlas bildades 1873 och verksamheten förlades till sin början i det så kallade Atlasområdet i norra Stockholm. Bakom Atlas grundande stod i första hand Eduard Fränckel, D.O. Francke och A.O Wallenberg som senare efterträddes av hans son K.A Wallenberg. Atlas tillverkning utgjordes då av järnvägsmateriel för att senare övergå till tillverkning av tryckluftsmaskiner.

Parallellt med finansieringen i Atlas AB ansökte Marcus Wallenberg om den Svenska patenten för dieselmotorn och som ett resultat på detta bildades AB Diesel Motorer 1898. Det nya bolagets uppförde sina verkstäder i Sickla, intill Sickla station.

1917 sammanslogs Atlas AB och AB Diesels motorer till AB Atlas Diesel. Ett gemensamt försäljningskontor upprättades medan tillverkningen fortsatte i de befintliga verkstäderna. Företagets utveckling under 1900-talet har därefter till stor del präglats av det ekonomiska läget i landet. Efterkrigstidens försämrade marknadsläge påverkade bolaget mycket negativt. Till följd av detta sålde Atlas sitt första markområde i Stockholm och tillverkningen av kompressorer och tryckluftverktyg flyttades till Sickla 1927. I samband med koncentrationen i Sickla uppfördes nya byggnader exempelvis "luftverkstaden"

Under 1930-talets början gjordes en finansiell rekonstruktion av bolaget och man satsade på utbyggnad, modernisering och rationalisering. Konjunkturförbättringen från 1930-talets mitt ledde till starkt ökad efterfrågan av bolagets produkter. Detta gällde då främst försäljningen av tryckluftsprодукter medan efterfrågan för dieselmotorer var sval. 1948 beslutade man att avveckla denna tillverkning.

Innovationer inom tryckluftsområdet som utvecklats under krigsåren vann även framgång på den internationella marknaden. Den internationella expansionen tog därmed sin början under 50-talet. Bolagets tillverkning förstärktes genom förvärv av nya inhemska och utländska dotterbolag. Ett av dem var belgiska kompressorverkstaden Arpic till vilket tillverkningen av kompressorer nu flyttades och bolaget ställdes om till att enbart tillverka tryckluftprodukter. 1956 bytte företaget namn till Atlas Copco (Compagnie Pneumatique Commerciale).

Perioden från 1930-talets mitt fram till 50-talets slut kännetecknas av en expansiv fas för företaget. Efter andra världskriget anställdes även mycket ny personal, varav en stor del utgjordes av utländsk arbetskraft från Italien och Finland. Under denna tid byggdes även arbetarbostäderna i Sickla strand (1947). Mot slutet av 1950-talet började försäljningen åter att sjunka till följd av en internationell konjunkturförsämring.

Som ett resultat på sjunkande siffror omorganiserades bolaget 1959 och dess verksamhet delades upp i två grupper; teknik och produktion och försäljning. Under 1960-talet byggdes tillverkningssidan ut och under denna period togs större delar av områdets östra delar i anspråk. Till följd av strukturella förändringar och strategiska förvärv av allt fler utländska företag bidrog till en allt starkare internationell position. 1980 var Atlas Copco världsledare inom rock, drilling och pneumatik. 1987 köpte bolaget upp Chicago Pneumatic Tools vilket banade vägen för amerikanska, brittiska och franska marknaden. Under 1990-talet gjordes ytterligare en rad förvärv och företagets geografiska befästning och utbud vidgades ytterligare. Atlas Copco kom därmed att bli Nackas största och mest betydande industriföretag.

Arbetare i Atlas Diesels maskinhall, 1920-tal. Nackas lokalhistoriska arkiv.

Norges och Sveriges kungar besöker Atlas Copco 1959. Källa: Nackas lokalarkiv

Häradsekonomiska kartan från 1901 från Lantmäteriet visar Salt-sjöbanans draging och anslutande industriverksamheter där bland Diesel Motors med arbetarbostäderna på Tallbacken. På kartan syns även Sickla gård med tillhörande mark som Diesel Motors anlagt sin verksamhet på.

På den ekonomiska kartan från 1951 till vänster visar Atlas Copcos expansion på Sickla gårds gamla ägor. Tillkommit har fabriksbyggnader på den östra sidan. Tillkommit har även arbetarbostäderna i Sickla strand. Kring affärskontoret syns en anlagd park och de för utredningen aktuella byggnaderna; verkstaden 315 och lagerbyggnaden 326 har inte byggts ännu. På Tallbacken syns ännu de gamla arbetarbostäderna som på 1950-talet kom att ersättas med flerbostadshus delvis för företagets anställda.

Vägsträckningen från Sickla gård norråt mot Värmdövägen är den samma på båda kartorna. Även Värmdövägen och Ältavägen syns på båda kartor.

Flygbild över området, innan den östra sidan byggdes. Källa: Nackas lokalarkiv

Kontorsrum 1920-ta. Källa: Nackaboken 1986 -Industrihistoria i Nacka.

Smedjan 1948. Källa: Nackas lokalhistoriskaarkiv

Att arbeta på Atlas Copco

Atlas Copco och Sickla området i dess närhet kan liknas vid ett brukssamhälle. I företagets närhet fanns bostäder, skola och förskola avsedda för de anställda och deras familjer. Inom företaget fanns möjlighet till föreningsliv, fritidsaktiviteter och idrott. I anslutning till arbetarbostäderna fanns utbud av varor och tjänster. Under 1960- och 70-talen arbetade ca 2000 anställda på företaget och fackföreningarna var starka. Arbetsstyrkan utgjordes till stor del av arbetsinvandrare främst från Finland, Italien och Jugoslavien. Utrymme gavs för hemlandets traditioner exempelvis bastubad och boccia. Under 1960-talet arbetade även en stor andel kvinnor på Atlas Copco. Det handlade dels på bristen på arbetskraft men även en jämlikare syn på könen och deras prestation.

Utöver den produktionsanknutna personalen fanns andra yrkeskategorier. Det bedrevs en treårig yrkesskola för internutbildning men inom verksamheten fanns även internpost, läkare och städerskor. I det egna tryckeriet producerades företagets personaltidning och reklamtryck. På expon demonstrerades maskiner men även reklamfilm i biograf i samband med företagsbesök. Två små affärer sålde sötsaker och företagets egna presentartiklar. I personalhuset fanns en större matsal där frukost, lunch och middag serverades åt arbetare och tjänstemän. På ovanvåningen anlades även förenings- och klubblokaler. Mindre fikarum fanns även att tillgå.

Utanför Dieselverkstaden anlades en park under 1930-talet som skulle användas för högtider och som rastgård. Verkstadsparken kallades den till en början men heter idag Marcus platsen efter företagets grundare Marcus Wallenberg.

Fotografi på matsalen publicerad i en tidningsartikel. Bilden togs strax innan dess färdigställande.

I Atlas Copcos egna tidning uppmärksammas det ökande antalet anställda kvinnor. Något man såg som positivt.

Bild som visar matsalens interiör med lunchande anställda. Bilden publicerades i publikationen "Att arbeta på Atlas Copco, 1974"

I Atlas Copcos lokaler fanns en läkarmottagning men även sjuksköterskor. Källa: I skuggan av Atlas.

Under Sirocco verkstaden låg en liten icke vinstdrivande affär, det så kallade "Samköpet" som starades 1956. I butiken såldes allt från wienerbröd till klockor. Källa: Tryckluften 1960-tal.

Olika föreningsliv för anställdas olika intressen. Här spelar några anställda schack. Källa: Att arbeta på Atlas Copco, 1974.

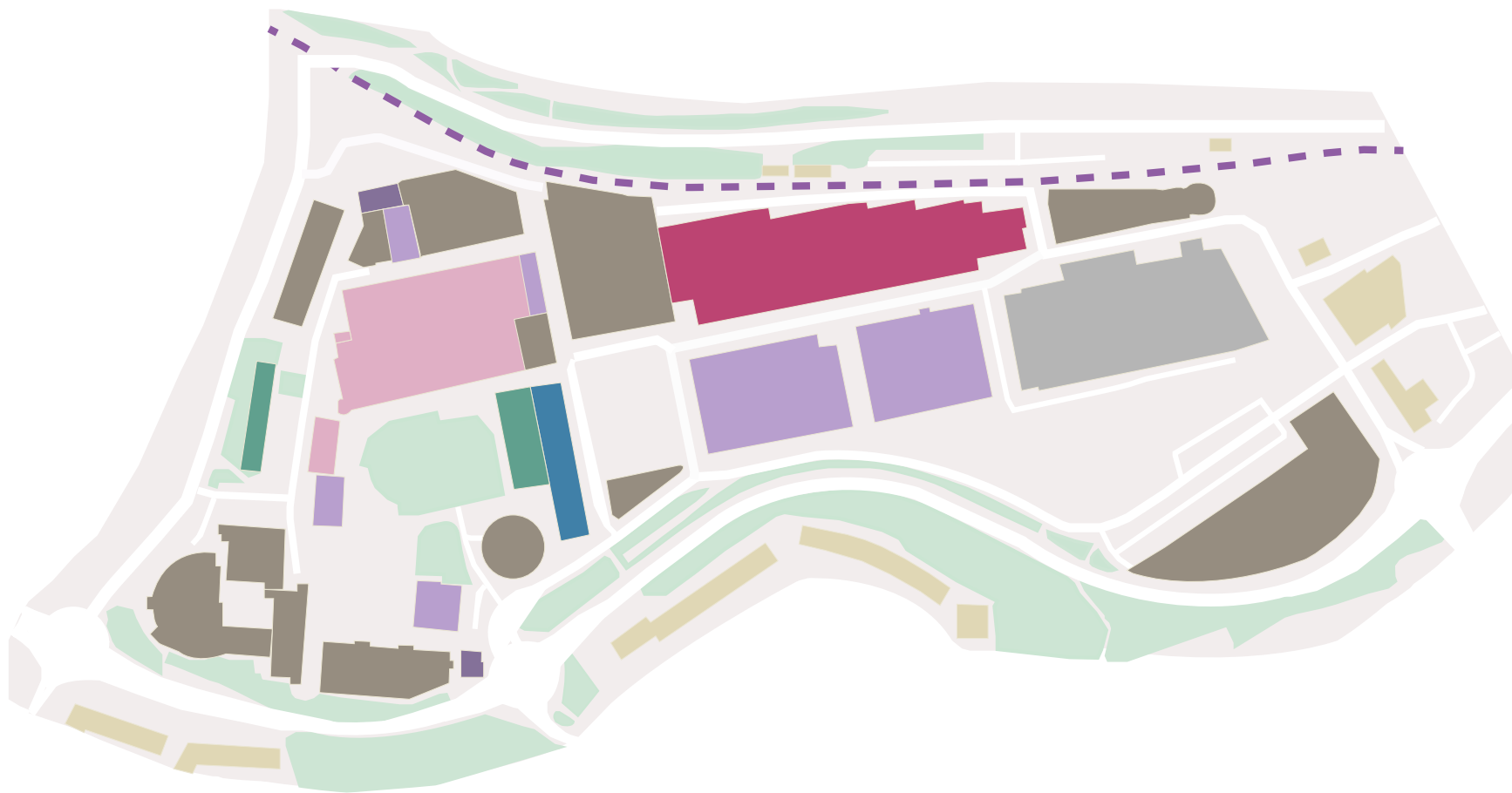

I takt med ökade antalet anställda bildades flera föreningar efter olika intressegrupper. 1938 bildades Atlas Copcos Musiksällskap. Ekonomiska bidrag gavs för inköp av instrument vilket resulterade i en orkester och körverksamhet. Bilden visar en konsert från 1950. Källa: I skuggan av Atlas.

Verksatdsparken, en park för evenemang och de anställda. Idag den så kallade Marcusplatsen. På bilden syns även "luftverkstaden" ursprungliga takform. Fotografiet är taget 1930.

BYGGNADSÅR I OMRÅDET

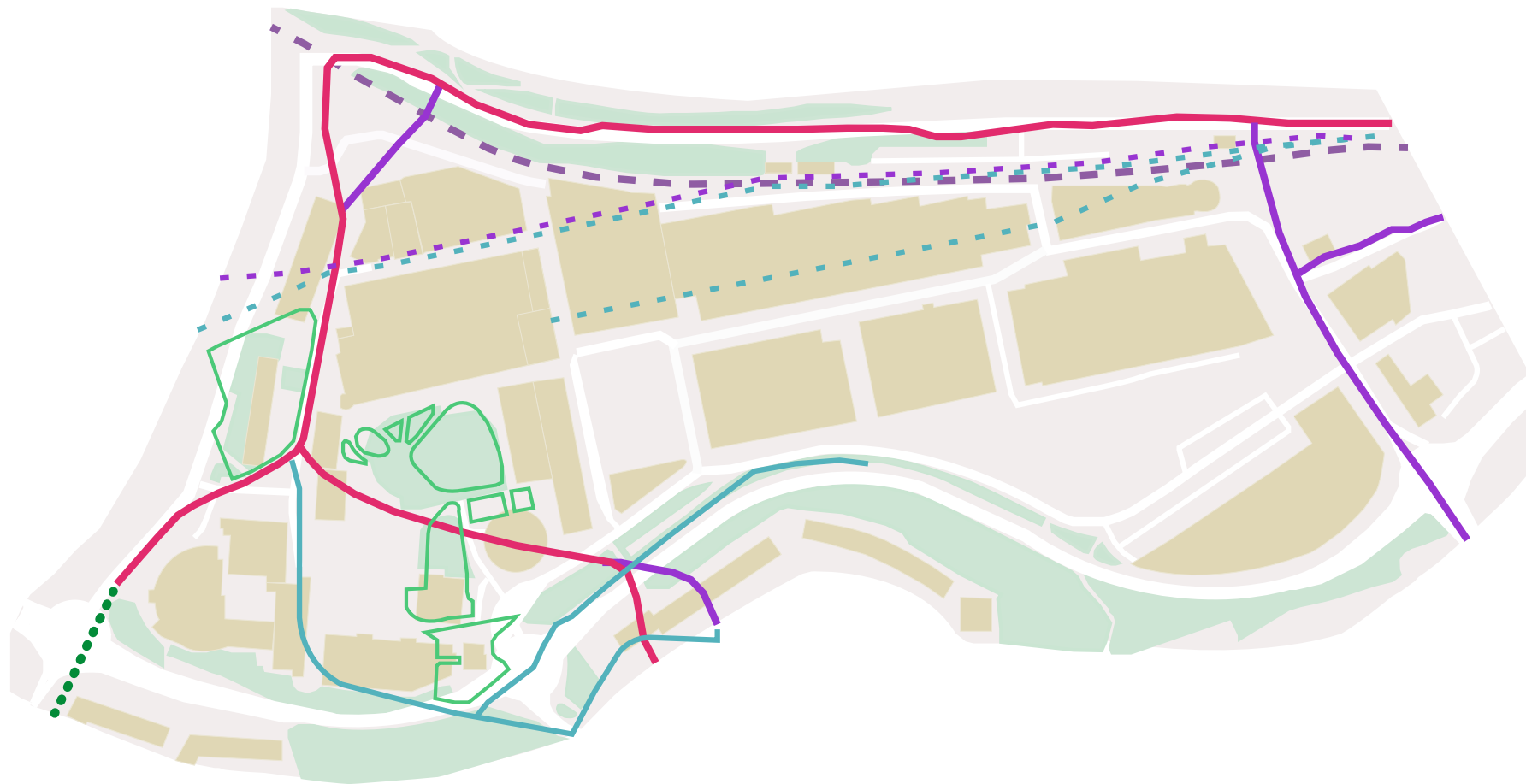

1910-tal
1920-tal
1930-tal

1940-tal
1950-tal
1960-tal

1970-tal
2000-tal
Bebyggelse utanför utredningsområde

VÄGDRAGNINGARNAS UNGEFÄRLIGA ÅLDER

- Allé innan 1800-talet
- Vägsträckning senast 1782
- - - Järnväg/stickspår senast 1901
- Vägsträckning senast 1901
- - - Stickspår senast 1950
- Vägsträckning senast 1950

HISTORISK ÖVERSIKT FÖR AKTUELLA BYGGNADER

Byggnadshistorik

AFFÄRSKONTORET 501

Bakgrund

Under 1938 inleddes en period med omfattande investeringsprogram på Atlas Diesel. Då beslutades att man skulle uppföra en affärskontorsbyggnad för den ökande administrativa verksamheten på företaget.

Arkitektur och funktion

1939 byggdes affärskontoret ritad av arkitekten Mauritz Dahlberg. Dahlberg arbetade först som ritare, senare biträdande arkitekt vid statens järnvägsbyggnader mellan 1917-1928 och drev därefter egen verksamhet i Stockholm. Han ritade flertalet industribyggnader framförallt i Stockholmsområdet.

På Stockholmsutställningen 1930 introducerades nya stilideal som även gjorde avtryck i industriområdenas arkitektoniska gestaltning, vilket även kom att gälla för det representativa affärskontoret i Sickla. Byggnaden uppfördes i tegel i två våningar med en källarvåning. Den gestaltades med ett platt tidsenligt tak och stora moderna pivåfönster i trä längs byggnadens långsidor. Källarvåningen försågs med tvåluftsfönster i trä i vit kulör på byggnadens västra och södra fasad. Stora glasade partier med inramning av sandsten skar av byggnadens mitt och markerade huvudentrén på östra sidan. Huvudentrén vette mot den övriga bebyggelsen och placerades i anslutning till vägen som löpte genom området, strax öster om Sickla industriväg. Den försågs med två dörrblad, mitt- och sidofönster med koppar detaljer och ett överdimensionerade diagonala handtag i mässing. Gavlarerna fick gavelmotiv i form av glasade ytor

som löpte över båda våningarna med spröjs och karm i trä. Glaspartierna på gaveln ramades in liksom entrén med sandsten och anknöt på så vis till långsidornas uppskjutande glaspartier. Kring byggnaden anlades även en mindre park som omgav byggnaden i sin helhet.

Affärskontoret fungerade som huvudkontor och troligtvis för företagsbesök vilket receptionen och den väl gestaltade entrén vittnar om. Kontorslandskapen var halvöppna.

Affärskontoret. Nacka lokalhistoriska arkiv.

Affärskontoret 1951. Nacka lokalhistoriska arkiv.

Byggnadsförändringar

- 1979 Montering av skylt på fasad.
- 1981 Montering av skylt på fasad.
- 1995 Tillbyggnad av skärmtak på östra entrén.
- 2017 Del av fasad mot öster får ny utformning med dubbeldörr som byts mot enkeldörr samt nytt fönster i fasad.

Exempel på andra exteriöra ändringar:

- Samtliga fönster på byggnadens långsidor är utbytta.
- Gavelfasadernas glaspartier har byggts om och fungerar som utrymningsvägar.

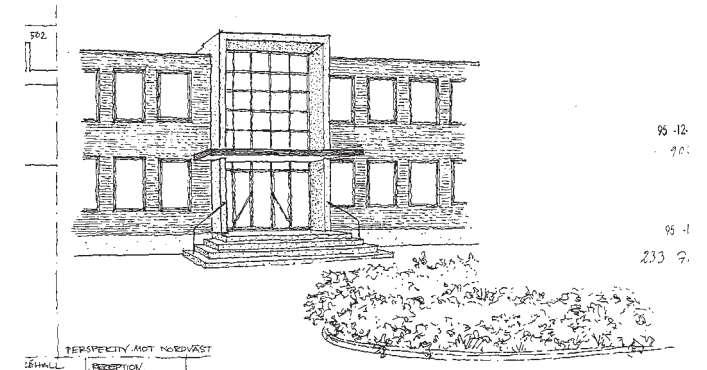
Folksamling utanför affärskontoret. Bilden visar gatan som tidigare gick utanför dess entrée. På bilden syns även delar av parken. På andra sidan intill vattentornet syns också träd. Bild: Stockholms länsmuseum, ca 1940-tal

Affärskontoret ca 1980. Nackaboken 1986 -Industrihistoria i Nacka. Atlas Copco International var ett dotterbolag till Atlas Copco, bildat på 1950-talet, specialiserat på handel med Östeuropa.

Utsnitt ur ekonomiska kartan från 1950-talet. Kartan visar den äldre vägsträckningen som gick framför huvudkontorets entrée. Kartan visar även att byggnaden omges av anlagd park.

Ursprungliga ritningar saknas på aktuell byggnad. Bilden ovan visar ritning på nytt skärmtak och nya räcken. Ritningen visar huvudentrén på byggnadens östra fasad.

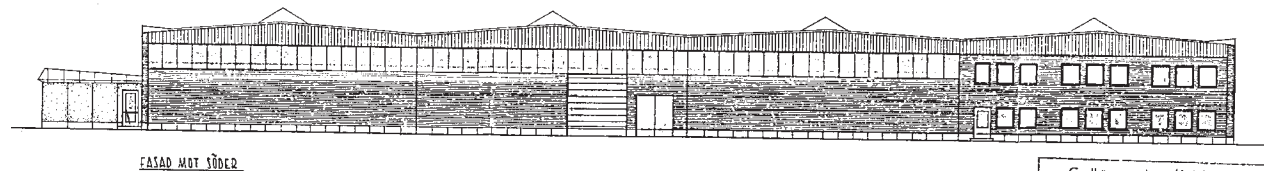
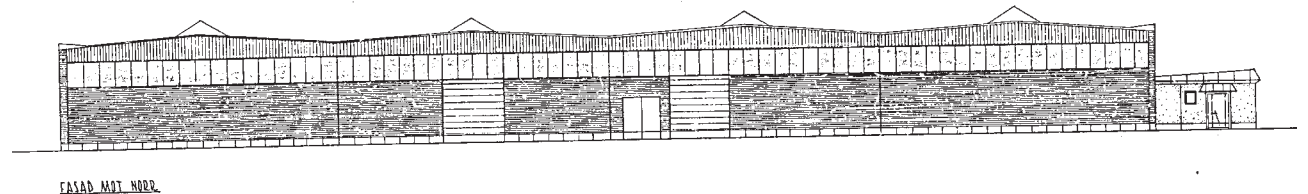
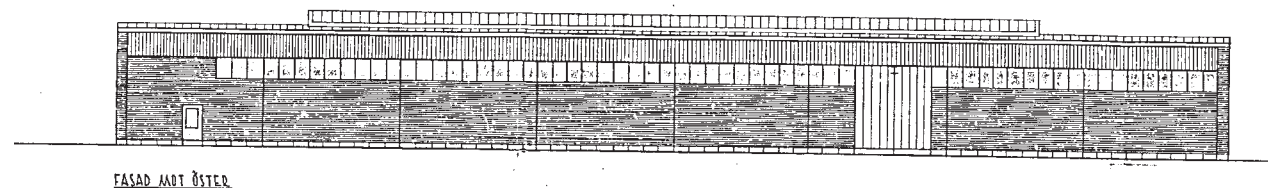
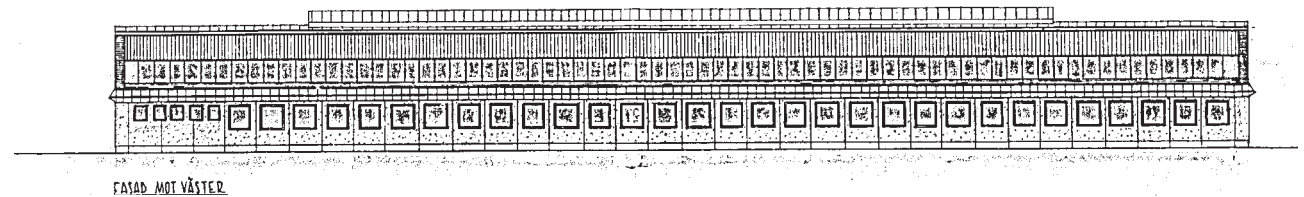
SIMBAVERKSTADEN 326**Bakgrund**

På 1950-talet utarbetades en generalplan vilken gav riktlinjer för utbyggnaden av området under den kommande perioden. Atlas Copco samarbetade då med Karl G H Karlssons arkitektkontor AB som kom att projektera merparten av företagets byggnationer in på 1960-talet. Simbaverkstaden byggdes öster om den då befintliga bebyggelsen. Utbyggnaden av den östra halvan av industriområdet var ett resultat av den kraftiga expansionen av Atlas Copcos verksamhet i Sickla som sträckte sig från 1940-talet och in i 1970-talet. 1960-talet blev den mest omfattande perioden i företagets byggnadshistoria.

Arkitektur och funktion

1959 ritade Karl G.H. Karlssons arkitektkontor denna lager- och kontorsbyggnad söder om packningshallen och det södra industrispåret. Byggnaden stod klar 1960 och dess utformning är besläktad med efterföljaren Siroccoverkstaden. Arkitekturen präglas av tidens funktionalistiska ideal och formspråk vilket präglas i dess gestaltning.

Byggnaden blev en modern lagerbyggnad i rött tegel, upprättad i ett plan. Dess långsida utformades som fyra till varandra fogade hallar där var och en försågs med ett flackt sadeltak med sarg. Taket kläddes med svart plåt krönt av lanternin fönster för gott ljusinsläpp. Jämte taksargen placerades fönsterband i stort sett längs samtliga fasader. Övriga fönster utgjordes av pivåfönster och sidohängda enlufts-fönster i trä. Byggnaden fick flera större entréer för att truckar skulle kunna passera in i byggnaden. På den västra fasaden placerades en kontorsdel i prefabricerad betong med separat entré med hall som markerades med små insynsskyddade fönster. Kontorsenheterna fungerade som verkstadskontor för produktionsenheternas dagliga drift.

Godkänns den 16/2 1959
Karl G. H. Karlsson

Byggnaden som kom att fungera som centrallager och monteringshall för bl.a. den tillverkning som kom att bedrivas i Siroccoverkstaden intill. Lagerhållningen var i stor utsträckning mekaniserad genom exempelvis traverser och "stod på toppen av modernitet" något

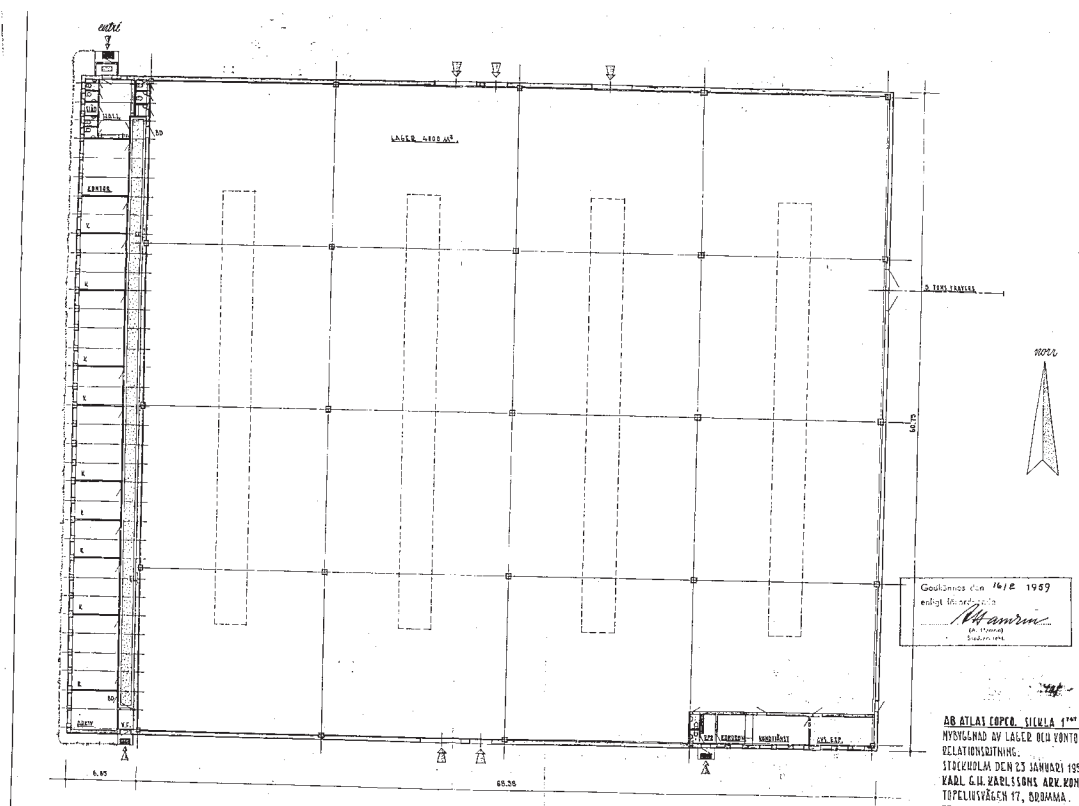
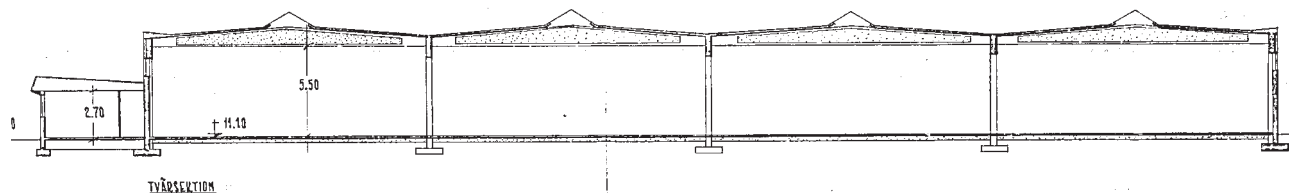
som anmärktes i *Stockholms Tidningen* vid invigningen. Mekaniseringen innebar en reducering av det fysiskt krävande arbetet för de anställda. Det nya lagret innebar även en rationalisering av produktionen med tillverkning och förvaring intill varandra.

Byggnadsförändringar

- 1959 Nybyggnad av lager och kontor.
- 1981 Atlas Copco ansöker om tillbyggnad av skärmtak.
- 1996 Nya skyltar på södra fasaden och ny entré i norr.
- 2002 Ny butikslayout med nya utrymningsvägar. Nya butiksentréer som förses med färgat bakgrundsbelyst glas. Befintlig tegelmur på utsidan förlängs och ny tillkommer. Skyltfönster tas upp i fasader. Tillkommande skärmtak längs norra och södra fasaden med ny belysning. Tillkommande fläktrum på tak.
- 2005 Nya skyltar under skärmtak
- 2016 Ny entré med skjutglasparti, skärmtak lika bef. Del av fasad mot väster får ny utformning.
- 2020 Nytt öppningsbart glasparti och entrédörr.

Övriga ändringar

- Lanterniner och fönsterband har täckts med plåt.
- Skyltfönster är tillägg som gjorts i samband med att byggnaden byggts om för handel.
- De flesta fönsterbågar har fått aluminiumbågar utom på byggnadens östra fasad.
- Kontorsdelen har försetts med ytterligare en våning.
- Flera fönster och dörrar har satts igen.

Simbaverkstaden 1992. På bilden syns lusinsläpp från taklanterninerna. Bild: Nackas lokalhistoriska arkiv.

Simbaverkstaden 1992. På bilden syns lusinsläpp från taklanterninerna. Bild: Nackas lokalhistoriska arkiv.

Flygbild över området från 1960, strax innan Sirocco verkstaden byggdes.

SIROCCO 315**Bakgrund**

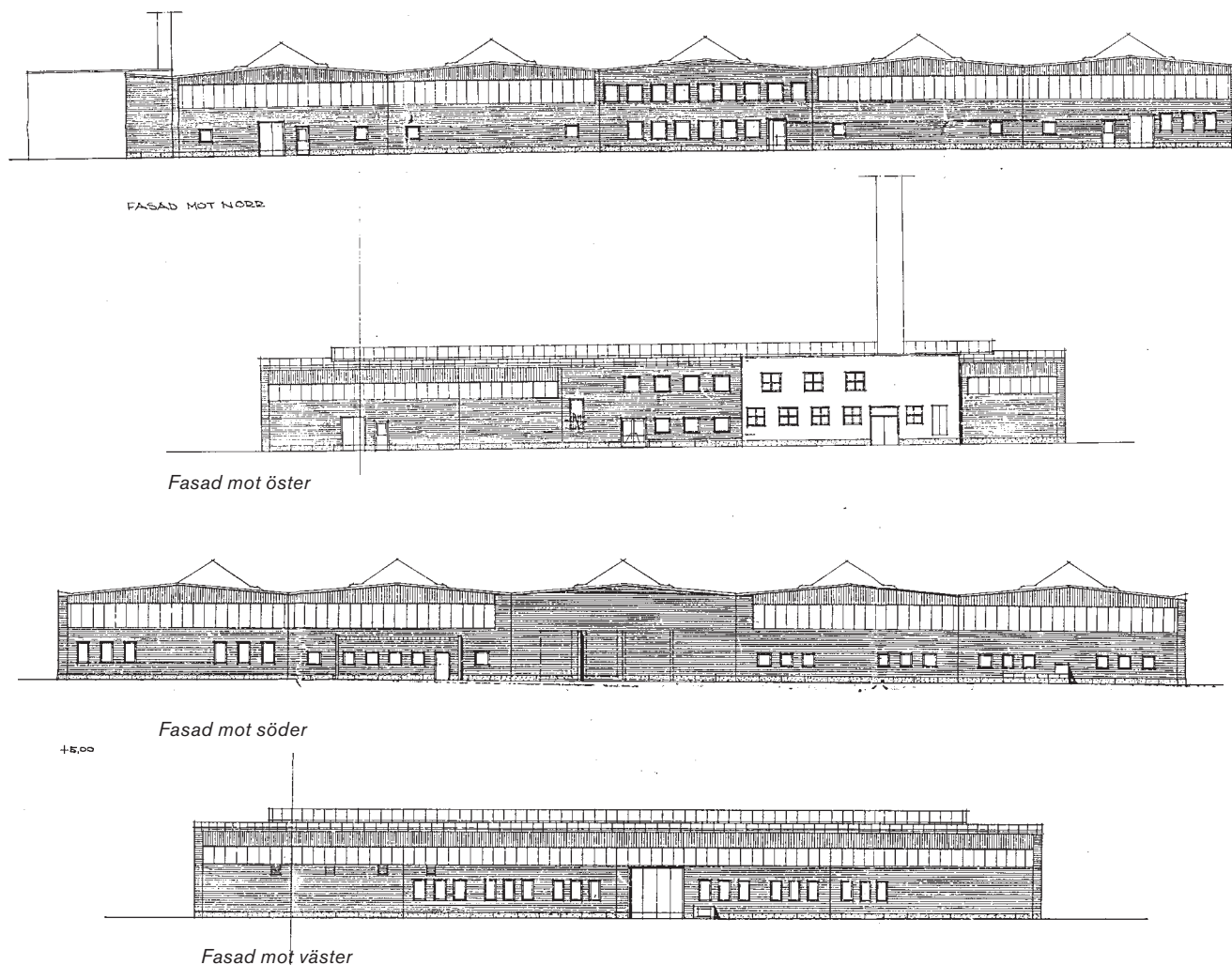
På 1950-talet utarbetades en generalplan vilken gav riktlinjer för den kommande utbyggnaden av området. Atlas Copco samarbetade nu med Karl G H Karlssons arkitektkontor AB som kom att projektera merparten av företagets byggnationer in på 1960-talet. Utbyggnaden av den östra halvan av industriområdet representerar den kraftiga expansionen av Atlas Copcos verksamhet i Sickla som sträckte sig från 1940-talet och in i 1970-talet. 1960-talet blev den mest omfattande perioden i företagets byggnadshistoria.

Arkitektur och funktion

1961 ritade Karl G. H. Karlssons arkitektkontor Sirocco 315. Byggnaden byggdes samman med den redan befintliga panncentralen. Den stod klar 1961 med en utformning besläktad med den intill varande kontors- och lagerbyggnaden. Arkitekturen kom att präglas av tidens funktionalistiska ideal och formspråk och där gestaltningen markerar byggnadens funktion.

Byggnaden uppfördes som en modern verkstadsbyggnad i rött tegel, upprättad i ett plan (bortsett från kontorsdel och panncentral). Dess långsida utformades som fem till varandra fogade hallar där var och en försågs med ett flackt sadeltak med sarg. Taket försågs med svart plåt krönt av lanterninfönster för ljusinsläpp. Jämte taksargen placerades fönsterband i stort sett längs samtliga fasader. I byggnadens mitt, på den södra fasaden fanns en tydligt markerad entréparti. På den norra fasaden placerades en kontorsdel i två våningar med separat entré. Här satt arbetsledaren, chefen och planeraren. Kontor fanns även på panncentralens övre våning och i dess källarvåning fanns även en kiosk där de anställda kunde handla fika. Intill pannrummet anlades ett personalutrymme i två plan som inrymde tvättrum och omklädningsrum på övre våningen och på botteplan fanns pannskötarens kontor.

I verkstadshallen med centrala uppgifter i företagets

produktion, tillverkades detaljer till den växande produktionen av bl.a. bergbormaskiner, borrhylsor, borbussningar, spärraxlar och kolvar. I Sirocco verkstaden sågs goda förutsättningar för cyklisk produktion som var en ny planeringsmetodik inom svensk verkstadsindustri. Sirocco verkstaden försågs med högmekaniserad anläggning som effektiviserade arbetet likaväl som de underlättade arbetarnas

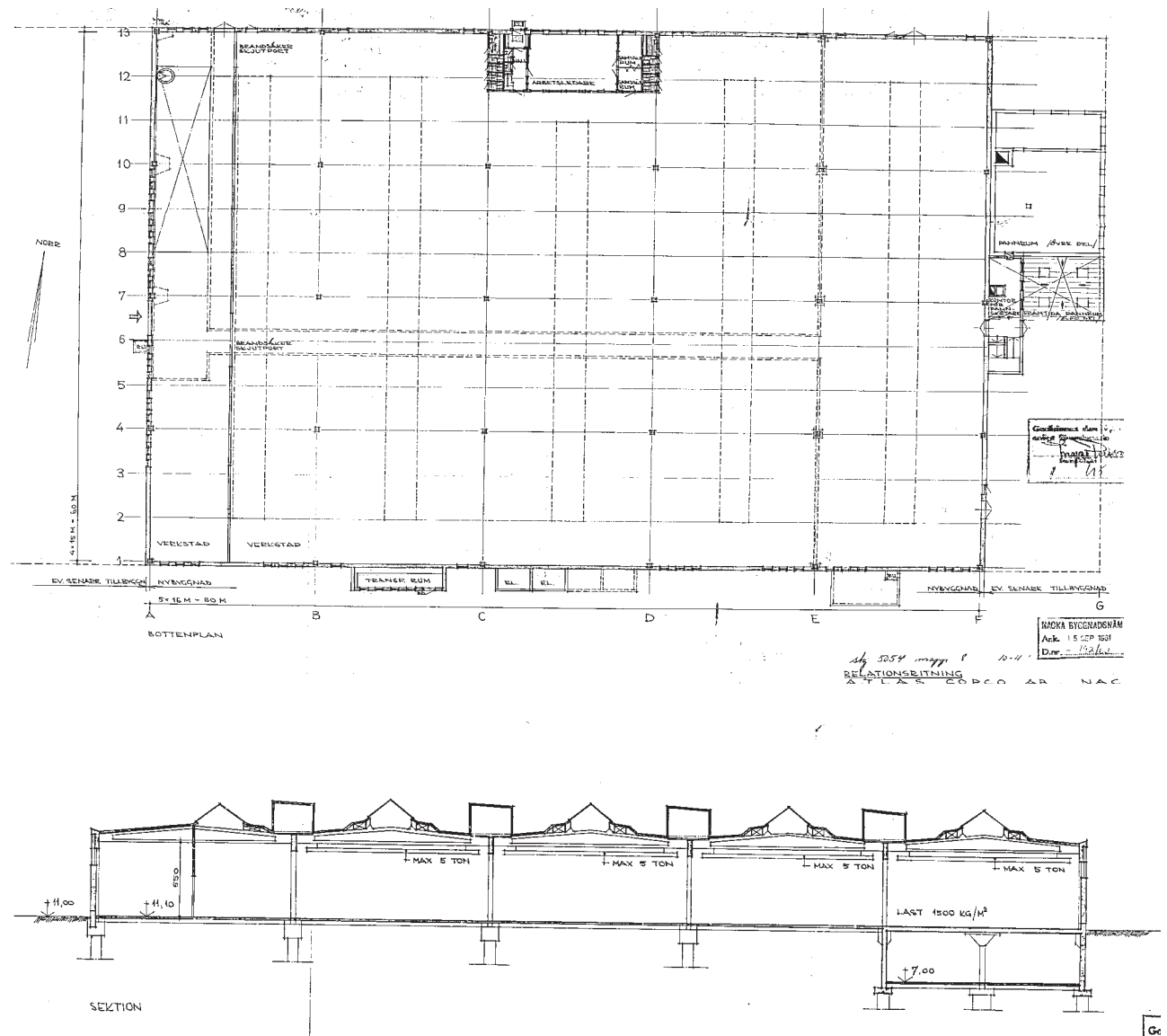
arbete. Till inredningens finesser hörde även en centralanläggning för bortforsling av metallspån samt rening och distribution av kylvätska. Spånet leddes genom spår i direkt anslutning till arbetsbänkar ner under byggnaden. Verkstadsbyggnaden kan beskrivas som en rationalisering av produktionen med tillverkning, förvaring och lager intill varandra.

Byggnadsförändringar

- 1961 Nybyggnation av verkstadsbyggnad.
- 1981 Atlas Copco ansöker om tillbyggnad av skärmtak.
- 1999 Ombyggnad av industribyggnad. Butiksskyltar monteras på fasad. Byggnaden förses med ny entré och yta för sopstation anläggs i anslutning till byggnad omgiven av mur och plank. En tillbyggnad tillkommer i byggnadens sydöstliga del.
- 2004 Tillbyggnad i byggnadens sydöstliga del.

Övriga ändringar

- Samtliga skyltfönster är tillägg som gjorts i samband med att byggnaden byggts om för handel.
- De flesta fönsterbågar i trä har ersatts med aluminiumbågar utom på byggnadens västra fasad.
- Flera fönster och dörrar har satts igen och ersatts av senare tillkomna dörrar.
- Lanterniner och fönsterband har täckts med plåt.

Panncentralen intill tidigare personalutrymme i två våningar med tvättrum och omklädningsrum.
Foto: Gaston Salas 1992, Nacka lokalhistoriska arkiv.

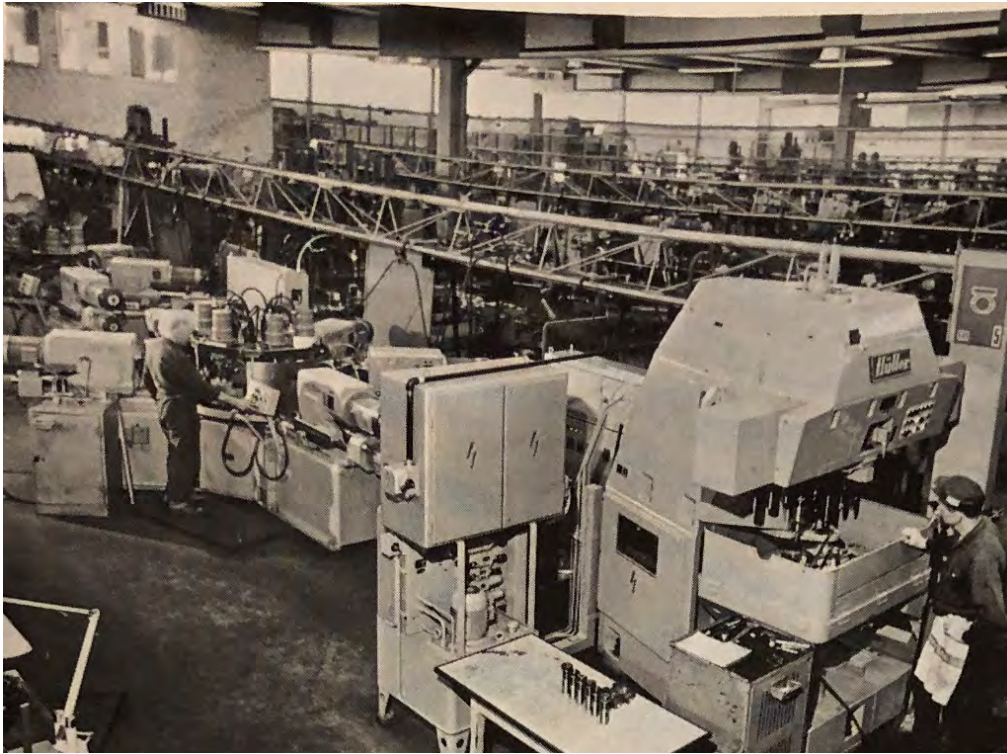
Siroccoverkstaden norra fasad. I bilden syns kontorsdelen i två våningar en pilaster som avgränsar fönsterband. Bild: Nyréns

Sirocco verkstaden 1994 innan byggnaden omvandlades till galleri.. Foto: Gaston Salas, Nacka lokalhistoriska arkiv.

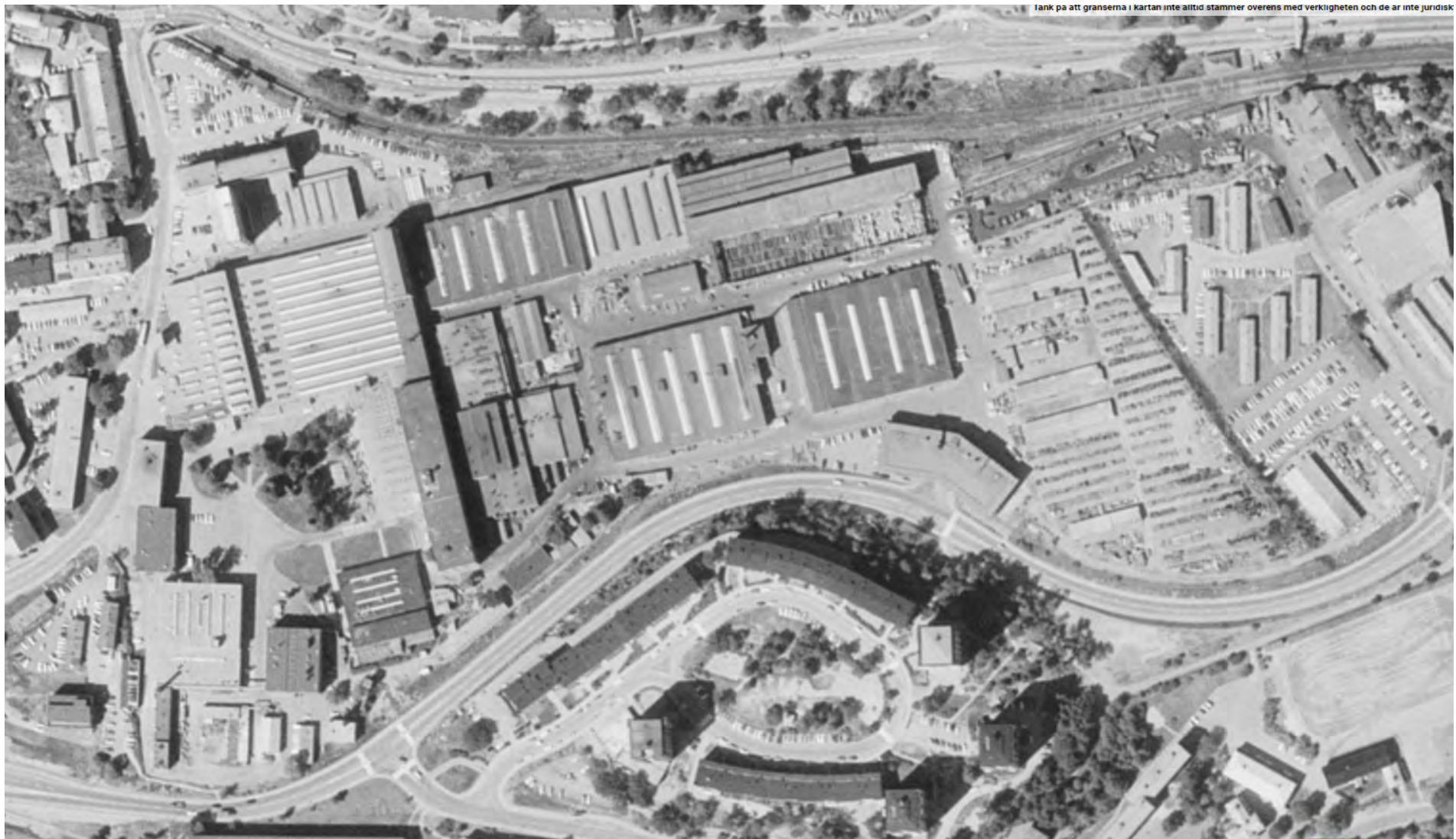
Sirocco verkstaden 1960-tal. Bilden visar ljusinsläpp från de ursprungliga ljuskällorna och hur arbetsytan var strukturerad. Bild: Nacka lokalhistoriska arkiv.

Interiör bild från Sirocco verkstaden. I bilden syns kontorslokaler till vänster. Till höger i bild syns en av de många automatiserade produktionsmaskiner som företaget köpte in under 60-talet. I detta fall en automatisk bormaskin som övervakas av en av de anställda. Bild ur "Sickla verken, 1968".

Vy från tak på Atlasberget. På bilden syns industri området innan Sirocco byggdes. Panncentralen finns redan och ger en idé om hur den såg ut innan den byggdes samman med verkstaden. På gaveln anas ett spröjsat fönster. Bild: Stockholms länsmuseum.

Flygbild över området från 1975. Bilden visar etableringen av bebyggelsen på den östra sidan och hur stråk etablerats mellan områdets bebyggelse. På bilden syns även att stickspåren i öster inte längre leder in i området.

KARAKTÄRISERING OCH VÄRDERING

I DETTA KAPITEL BESKRIVS:

- OMRÅDETS KARAKTÄR**
- UTVALDA BYGGNADERS KARAKTÄR**
- KULTURHISTORISK VÄRDERING AV OMRÅDET OCH
UTVLADA BYGGNADER**

BESKRIVNING AV OMRÅDET IDAG, BEBYGGELSE OCH OMGIVNING

Karaktärisering

ATLAS COPCOS INDUSTRIOMRÅDES KARAKTÄR

Placering i landskapet

Atlas Copcos fd. industriområde ligger i ett för skärgården typiskt sprickdalslandskap, i en dalgång på tidigare odlingsmark. Det fd industriområdet ligger i nära anslutning till Saltsjöbanan. Järnvägen löper längs områdets norra del var även bebyggelsen till största del har koncentrerats. I söder, öster och väster avgränsas området i stället av vägsträckningar som omsluter området i sin helhet. I sydöstra och östra delen glesas bebyggelsen av och ersätts parkeringsytor.

I anslutning till det fd. industriområdet har bostadsbebyggelse etablerats främst under 1940-60-talet i form av flerbostadshus. Till stor del ligger dessa byggda på de berghällar som reser sig strax norr, söder och väster om industriområdet. På andra sidan av dessa höjder, där landskapet åter dalar sker möte med vatten. Bostadsbebyggelsen ligger något skymd bakom träddräer vilka står i kontrast till områdets annars industriella karaktär. I öster möts industriområdet av andra verksamhetslokaler från 1950- och 1970-talet som placerats framför bostäder från 1800-talets slut.

Bebyggelsen följer i stora drag landskapet med den lägre bebyggelse i dalgångens mitt medan husens höjd ökar i takt med att landskapet inom området höjs i sydvästra och nordvästra delen. Tillkomna höjder på bebyggelsen och varierande gestaltning skapar en något brokig silhuett.

Bebyggelsen

Den äldre bebyggelsen har etablerats inom området i

den västra delen kring den anlagda parken för att sedan löpa ut i främst nordöstlig riktning längs järnvägsspåret. De flesta av byggnaderna utgörs av friliggande vidsträckta hustyper medan förtätning inneburit att vissa huskroppar kopplats samman och byggts på. Detta gäller främst områdets nordvästra och sydvästra del som domineras av senare tillkommen bebyggelse. I denna del bildas mer stadsmässiga kvarter med smala gaturum och höga byggnader medan rymliga gaturum med lägre byggnader karaktäriserar den övriga bebyggelsen inom området.

De flesta av byggnaderna är placerade parallellt med järnvägen. Längs deras vidsträckta långsidor har gångvägar och bilvägar anlagts vilket skapar rörelsestråk i främst västlig och östlig riktning. Byggelse har även placerats parallellt med vägsträckningar i sydväst och väster vilket avskärmar området för inblickar från dessa håll.

Industrins kontinuitet under ett sekel och den senare övergången till köpvarter och centrumanläggning har skapat en bred variation på bebyggelsen både vad gäller gestaltning och materialval, där funktion och ideal speglas i dess utformning och proportioner. Dock har teglet varit och förblivit ett dominerande material även om variation i färg och utförande förekommer liksom inslaget av andra material. Även takformen är till stor del sammanhållen trots höjdvariationer med platta eller flacka takfall i plåt med avsaknad av takfot. Verkstadsbyggnadernas tak är försedda med för industrin karaktäristiska lanterninfönster och andra för industrin karaktäristiska inslag inom området utgörs av provgruva, ett vattentorn och en hög, rundformad skorsten.

Bilden visar långa gångstråk och siktlinjer inom området. Brett utrymme mellan den äldre bebyggelsen.

Bilden visar Atlas Copcos tidigare huvudkontor, tillbyggnader och senare tillkomna volymer som skapar en stadsmässig miljö.

Marcus platsen utgör även idag en park, samlingsplats och plats för evenemang. Parken omges till stor del av Atlas Copcos äldre bebyggelse.

På bilden syns den Dieselverksataden, vattentornet och tekniska kontoret som placerats längs den tidigare väg som gick genom området. Den äldre bebyggelsen möts av nyare bebyggelse som syns i bildens förgrund.

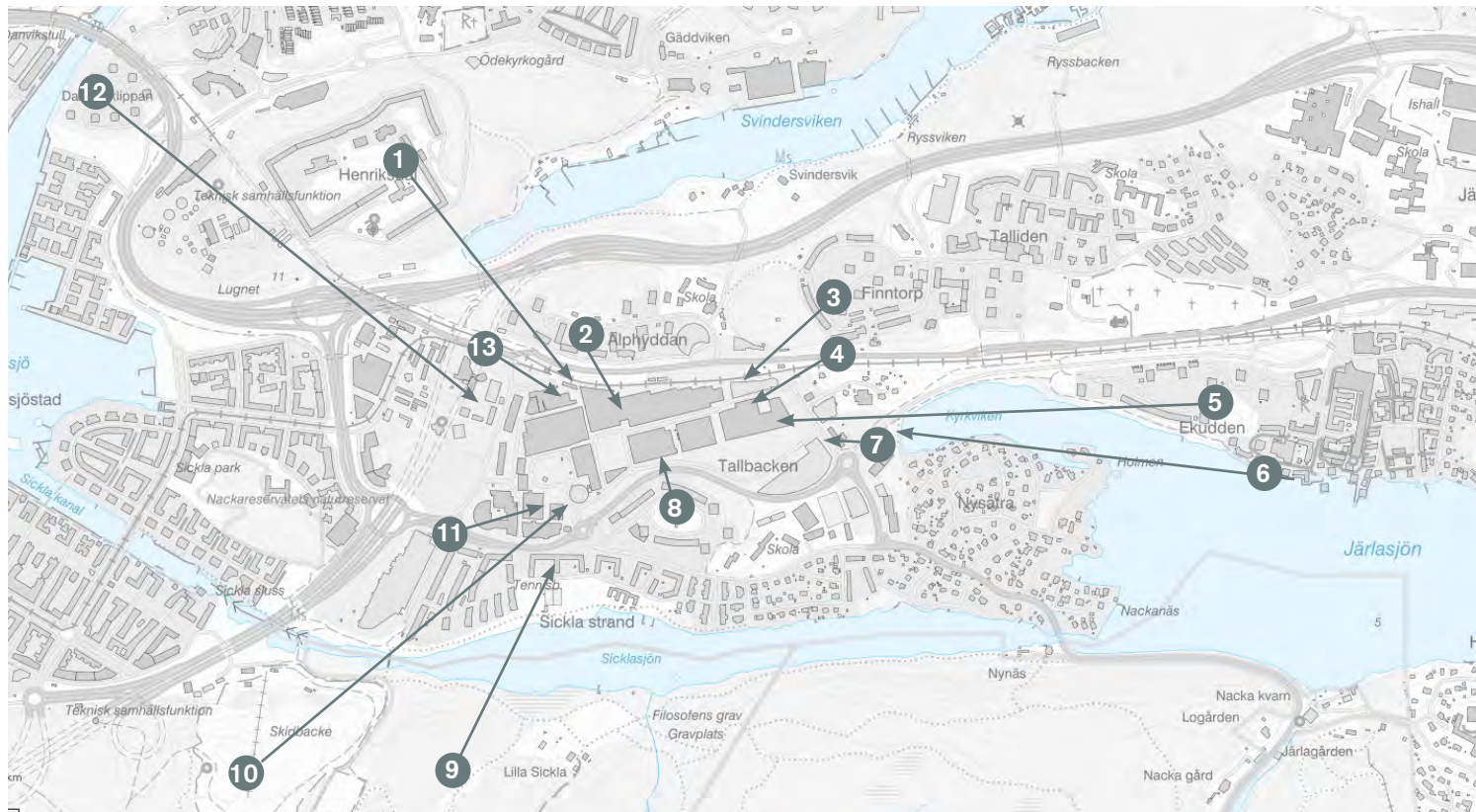

Parkering sträcker ut sig på den sydöstra delen. Bebyggelsen följer landskapet silhuett med lägre bebyggelse i dalgången vars höjd stiger tillsammans med landskapet. Pannrummets skorsten är tydligt avläsbar i landskapsbilden. Längs till göger

Höga byggnader och smalare gaturum av mer stadsmässig karaktär i områdets nordvästra och sydöstra del med senare tillkommen bebyggelse.

SIKTLINJER MOT UTREDNINGSOMRÅDET

1. Henriksdalsberget

2. Alphyddan

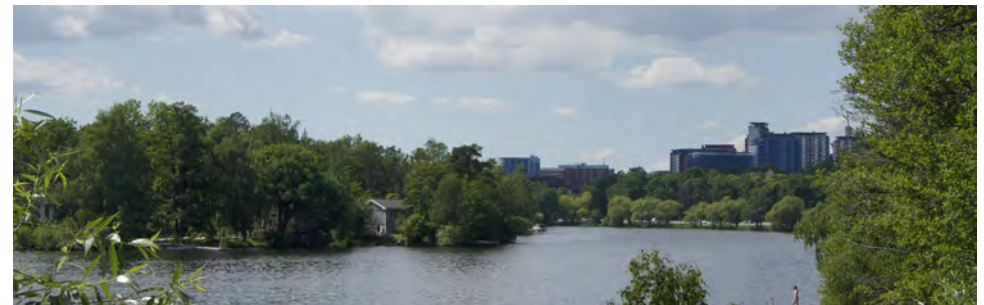
12. Danviksklippan

4. Värmdövägen (från öster)

5. Ekudden

6. Järila sjö

7. Järlaleden (från öster)

8. Atlasberget (från öster)

10. Hammarbybacken

11. Järlaleden (från väster)

12. Danviksklippan

13. Värmdövägen (från väster)

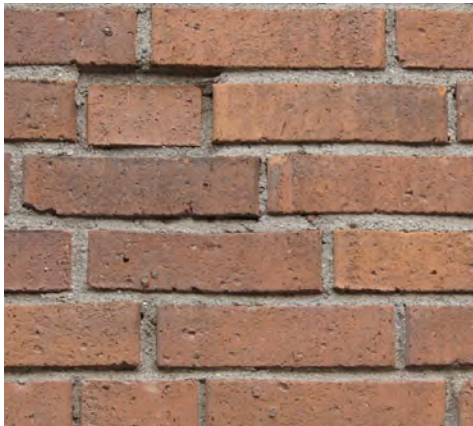
KARAKTÄRISERING - FASADMATERIAL I OMRÅDET

- Rött tegel
- Mörkt tegel
- Puts
- Glas

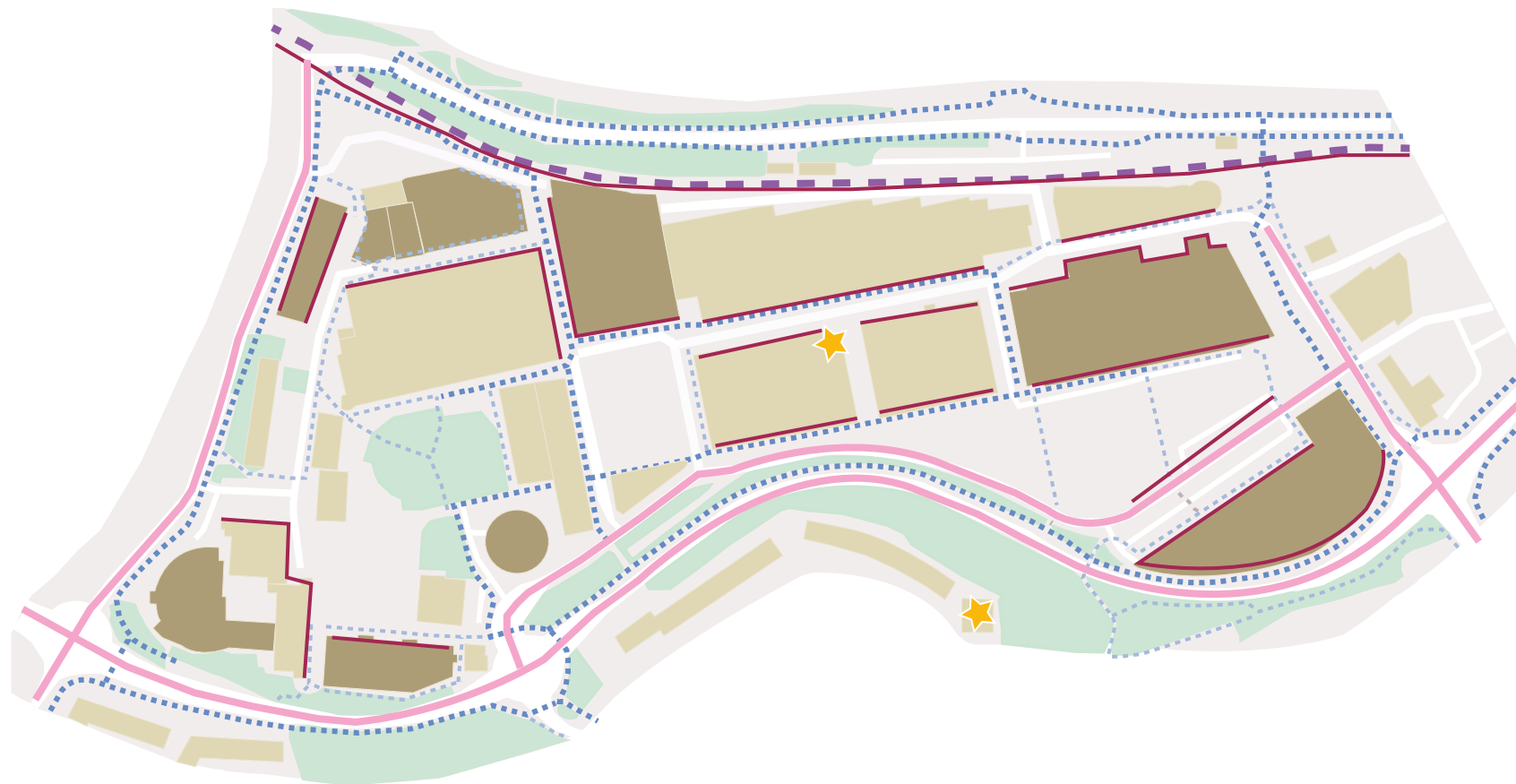
- Metall
- Glas/tegel
- Tegel/puts

- Puts/glas
- Tegel/plåt
- Tegel/corten

1. Mörkt tegel: Grått, svart och brunt med olika utföranden.
2. Rött tegel. Finns i olika nyanser och utföranden beroende på årtal. Ibland mönstermurat.
3. Puts
4. Metall
5. Glas
6. Corten

STADSBILDSANALYS

- Stora volymer
- Grönstruktur
- Fysiska barriärer
- Upplevda barriärer
- Primära gångstråk
- Sekundära gångstråk
- Landmärken.

Sickla uppfattas fortfarande som ett äldre industriområde, men mycket av den ursprungliga karaktären har ofrånkomligt försvunnit i samband med att produktionen lades ner.

BESKRIVNING AV AFFÄRSKONTORET

Affärskontoret är en friliggande byggnad uppförd i en enhetlig, elegant och funktionalistisk stil med stora glasytor. Byggnaden har en långsträckt fasad och är uppförd i två våningar och en källarvåning. Byggnaden är murad i rött tegel och har en låg sockel i sten med putsad yta.

Glaspartier och tak

Stora monumentala glaspartier delar den avlånga byggnaden på mitten på respektive långsida och skapar genomsyn genom huskroppens mitt. Glaspartierna är något indragna i fasadlivet och är indelad i glastrutor där bågar och spröjs har lika dimensioner, klädda med svart aluminium. På det glasade partiet på den östra sidan är huvudentrén placerad vänd mot industriområdets övriga byggnader. Till den ansluter en trappa i granit. Detta portalliknande rektangulära glasparti skjuter upp över taket och ramar in av sandsten, och skapar sammantaget en välartikulerad entré. På västra sidan utgör det glasade partiet ett absidformat burspråk med kraftiga vertikala pelare i sandsten som bryter av burspråkets runda form på vardera sida. Ovan burspråket i kant med takfoten löper en taksarg i koppar som följer burspråkets form. Taket är för övrigt platt i svart plåt med en tunn takfot som omsorgsfullt anpassar sig efter de glasade partiernas form.

På byggnadens bägge gavelfasader finns ett glasparti sträcker sig genom husets två våningar och bildar ett dekorativt utformat gavelmotiv. Glaspartierna är något indraget i fasadliv och omges av en kraftig ram i sandsten som kröns av plåt. Fönsterspröjs och karmar består av lackad ek på den norra sidan medan de på den södra sidan har målats med en ockragul kulör. Dessa bildar ett rutmönster med rektangulära glastrutor.

De glasade partierna skapar ett genomgående tema som bryter med sina vertikala inslag i gestaltningen mot den annars horisontella byggnadskroppen.

Fönster

Affärskontorets fönster är tätt placerade i liv längs långsidorna i två våningar. Fönstren har en rytmisk placering och ger ett enhetligt uttryck som förstärker byggnadens horisontella formspråk. Fönstren utgörs av pivåfönster med karmar och bågar av aluminium i grön kulör. Byggnadens har även mindre rektangulära fönster på källarvåningen längs västra långsidan och södra gaveln. Dessa utgörs av tvåluftsfönster i trä. Karmar och bågar är i vit kulör. Ett av fönstren på den västra på bottenvåningen intill burspråket består av betongglas som omger ett mindre fönster placerad i dess mitt.

Dörrar

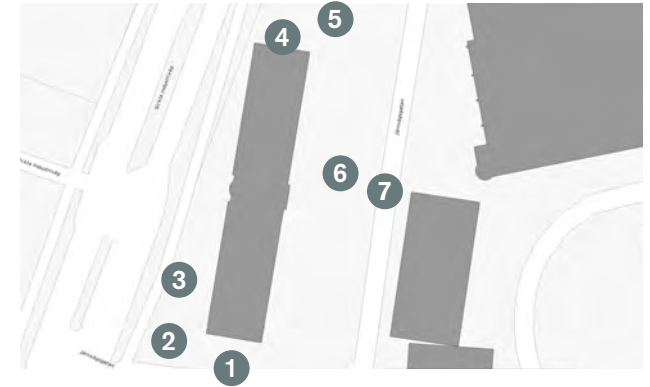
Huvudentrén består av två dörrblad i glas och koppar med ett mitt- och två sidofönster. Glasytorna omges av koppar karmar. Dörrhandtagen är långa och sträcker sig diagonalt mot dörrarnas nedre kant. Handtagen är av mässing.

På gavelmotivens nedre del har glaspartiet ersatts med utrymningsdörrar på respektive sida. Dessa utgörs av enkeldörr med sidofönster och glasade överpartier. Dörrarna är av glas och plåt i röd kulör. Till den på norra sidan ansluter en ramp.

Omgivning

Byggnaden omges främst av hårdgjorda ytor. Dess västra och södra sida möts av anlagd park som består av gräs, buskage och med olika trädslag. Grönytan avgränsas av gångstråk, parkering och vägar. Mindre grönytor finns även i närhet byggnadens övriga fasader. Sammantaget ramar vegetationen in byggnaden och skapar ett mindre grönt rum i kontrast mot det annars asfalterade landskapsrummet.

Idag används byggnaden som kontor.

Byggnadens södra gavel med gavelmotiv och utrymningsdörr möts av park.

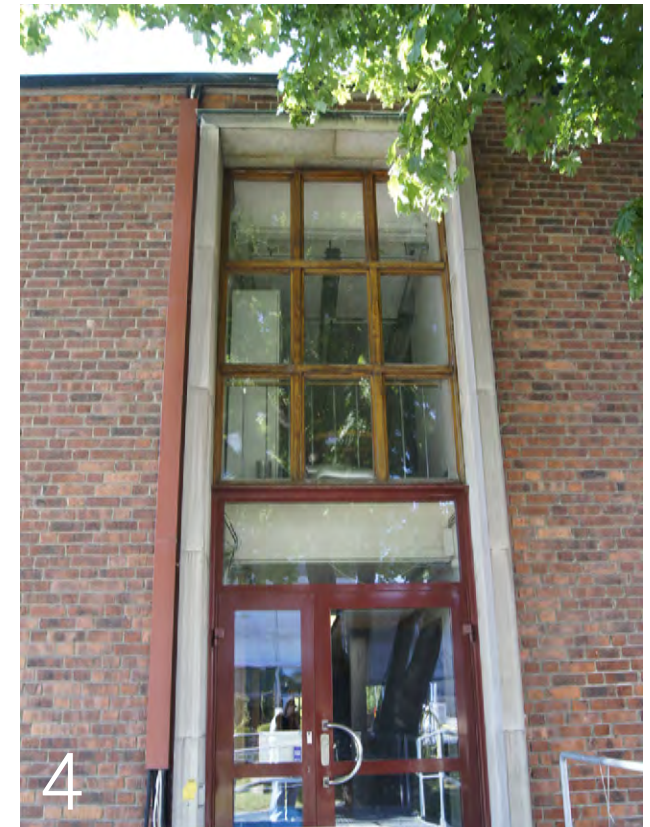

Bilden visar källarvåningens fönster på den västra fasaden.

3

Det glasade partiet på västra sidan är formad som ett absidliknande burspråk vars runda form bryts av vertikala pelare. Taket följer den runda formen. Till höger syns ett fönster i galsbetong. Byggnaden ligger i anslutning till en mindre park.

4

Gavelmotiv omges av en kraftig ram i sandsten. Glaspartiet släpper in ljus på bägge våningar. Omålad spröjs i ek på övre delen.

5

Byggnadens norra gavel med gavelmotiv, utrymningsdörr och ramp. Äldre träd i anslutning till byggnaden.

6

Den välartikulerade entréen på östra sidan.

7

Östra sidan möts av parkering, gångstråk och bevarad grönstruktur.

SIMBA 326

Den tidigare industribyggnaden har en bred, låg och vidsträckt byggnadskropp. Den är en stramt gestaltad med ett tidstypiskt formspråk som utgör ett gott exempel på efterkrigstidens rationella industribyggnader präglad av materialval, fönstersättning, takform och volym.

Byggnaden är murad i rött tegel och upprättad i ett plan (bortsett från kontorsdelen) med grund och pelarstomme av armerad betong. Byggnadens långsida har i exteriören utformats som fyra till varandra fogade hallar där var och en har ett flackt sadeltak med sarg. Taket är av svart plåt krönt av lanterninfönster med karmar av stål. Lanterninerna är dock igensatta. Dessa gavelmotiv binds samman av fönsterband som löper längs samtliga fasader med undantag från den västliga vilket skapar en repetitionens estetik som också stärker byggnadens horisontella kropp. Även fönsterbanden är igensatta.

Västra fasaden

Längs den västliga fasaden finns en kontorsdel uppförd i två plan. Kontorsdelen markeras med fasader i prefabricerad betong med pivåfönster. Fönstren är tätt och rytmisk placerade med enkel utformning. Fönsterbågarna är klädda med aluminium i röd kulör. Insynsskyddade mindre sidohängda enlufts-fönster med röda karmar och bågar finns i norra delen av kontorslängan. Dess entré är placerad i norr med en dörr bestående av glas och ädelträpartier. Taket är platt, klätt i plåt med sarg. Längs den västra fasaden finns även ett antal dörrar, de flesta med enkla dörrblad. Dörrarna är av plåt i röd kulör.

Norra fasaden

På norra fasaden finns en tydligt markerad och centralt placerad entré som går tvärsigenom byggnaden. Entrén har skjutdörrar i glas och aluminium och omges av glaspartier indelat i rutor. Den glasade ytan kring

skjutdörren omges av en tegelmönstrad ram som kröns av skärmtak. Utöver denna entré finns även andra mindre dörrar som leder direkt in i butiker och restauranger eller som utgör personalingångar.

Längs fasaden har flertalet skyltfönster tagits upp. Skyltfönstren är asymmetriskt placerade enskilt eller i grupper av tre eller två. De är av varierande storlek och form. Samtliga har karmar i aluminium. Längs fasaden löper skärmtak i glas som stöds av pelare i stål.

Östra fasaden

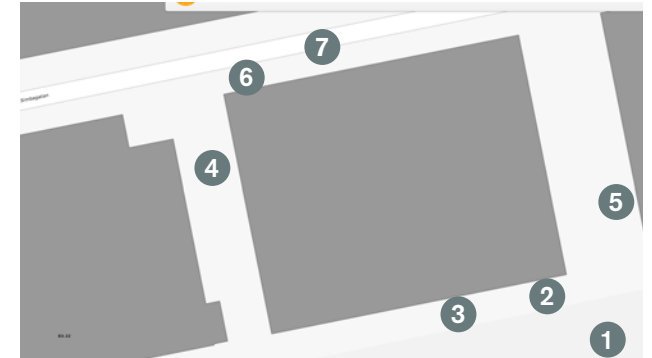
På byggnadens östra fasad finns ett flertal dörrar. De flesta av plåt i röd kulör med två dörrblad och skärmtak. Den östra fasaden har några asymmetriskt placerade fönster där igensatta fönster kan avläsas i fasaden. Fönstren, med undantag från ett, är avlånga pivåfönster som sitter i liv med fasad med karm och båge i trä, målad i röd kulör.

Södra fasaden

På södra fasaden finns en entré likt den på norra fasaden. Utöver denna entré finns även andra mindre dörrar som leder direkt in i butiker och restauranger eller som utgör personalingångar. Fönstren längs fasadens östra del har en assymmetrisk placering. Dessa har bågar och karmar av aluminium i röd kulör men skiljer sig från varandra i form, storlek och placering. På den västra delen av byggnaden finns i stället ett par skyltfönster med aluminiumkarmar, även dom av varierande form och storlek. Längs fasaden löper skärmtak i glas som stöds av pelare i stål.

Omgivning

Byggnaden ingår i en tidigare industrimiljö som idag utgör ett köp kvarter. Byggnaden inrymmer butiker, serviceverksamhet och restauranger. Den omges av hårdgjord yta och står i anslutning till gatustråk, vägar och parkering. Några träd har planterats i rad invid den östra fasaden.

Byggnaden med dess vidsträckta kropp och takform.

Skärmtak i glas löper längs södra och norra fasad som stöds av stålpelare.

3 Södra fasaden med flertalet dörrar och variation av fönster.

4 Rytmsikt placerade fönster på västra fasaden.

5 Östra fasaden med assymetrisk placering av fönster.

6. Dekorativt gestaltad dörr.

7 Norra fasaden med tydligt markerad entré. Stor variation på utformning och placering av skyltfönster och flertalet dörrar i rödkulör.

SIROCCO 315

Den tidigare industribyggnaden har en bred, låg och vidsträckt byggnadskropp. Den är stramt gestaltad med ett tidstypiskt formspråk som utgör ett gott exempel på en funktionalistisk industribyggnad vilket präglas av fönster, takform och volym.

Byggnaden är murad i rött tegel och upprättad i ett plan (bortsett från östra delen) med grund och pelarstomme av armerad betong. Byggnadens långsida har i exteriören utformats som fem till varandra fogade hallar där var och en har ett flackt sadeltak med sarg. Taket är av svart plåt krönt av lanterninfönster med karmar av stål. Lanterninerna är dock igensatta. Dessa gavelmotiv binds samman av fönsterband som är återkommande på samtliga fasader som sammantaget skapar en repetitionens estetik och stärker byggnadens horisontella silhuett. Dock är fönsterbanden även de igensatta. Byggnadskroppen är sammanbyggd med två andra byggnader, panncentralen och en senare tillkommen volym gör avbrott i byggnadens helhetsverkan.

Östra fasaden

I den östra delen byggdes byggnaden samman med en panncentral i två våningar med källarplan. Panncentralen är murad i rött tegel med en tillhörande hög skorsten av industrikaraktär. Panncentralen har ett platt tak klätt i svart plåt. På dess övre våningen har den symmetriskt placerade kvadratiske pivåfönster. På bottenvåningen finns ett fönster vilket är försett med spröjs i metall. En av rutorna har en överkantshängd vädringslucka. Samtliga fönsterkarmar, bågar och spröjs är i vit kulör, markerade med mönstermurat tegel. På bottenvåningen skyntas igensatta fönster som ersatts med flertalet dörrar i aluminium av röd kulör och även igensatta öppningar i fasaden. Panncentralen och den övriga huskroppen är sammanbyggd med en senare tillkommen volym i den sydöstra delen vars gestaltning anpassats

efter panncentralens. Den östliga fasaden ramas in i norr med en tegelmur.

Norra fasaden

På norra fasaden finns en tydligt markerad och centralt placerad entré som går tvärsigenom byggnaden. Entrén har skjutdörrar i glas och aluminium och omges av glaspartier indelade i rutor. Den glasade ytan kring skjutdörren omges av en tegelmönstrad ram som kröns av ett skärmtak. Utöver denna entré finns även andra mindre dörrar och markerade entréer som leder direkt in i butiker eller som utgör personalgångar. Flertalet skyltfönster har tagits upp i fasaden. Dessa är asymmetriskt placerade enskilt eller i grupper av tre eller två. De är kvadratiske till formen. Samtliga har aluminiumkarmar. Längs fasaden löper skärmtak i glas som stöds av pelare av stål som monterats fast i fasaden.

Västra fasaden

På byggnadens västra fasad finns en central placerad entré med skjutdörrar i glas som omges av en blå ram i trä. På bägge sidor om entréen finns ett antal röda plåtdörrar, några försedda med skärmtak. Söder om entrén finns flera avlånga fönster med röda karmar i grupper om tre eller två placerade i liv med fasad. Norr om entrén är i stället försedd med stora skyltfönster med aluminium karmar.

Södra fasaden

På södra fasaden finns en entré motsvarande den på norra fasaden. Utöver denna entré finns även andra mindre dörrar som utgör personalgångar. Dessa är i rödmålad plåt. Fönstren längs fasaden har en asymmetrisk placering. De varierar i utformning, är avlånga eller kvadratiske, placerade enskilt eller i grupper om tre. Samtliga har aluminiumkarmar i röd kulör. Längs fasaden löper skärmtak i glas som stöds av pelare i stål.

Omgivning

Byggnaden ingår i en tidigare industrimiljö som idag utgör ett köp kvarter. Byggnaden inrymmer butiker och serviceverksamhet. Den omges av hårdgjord yta och står i anslutning till gatustråk och parkering. Öster om byggnaden finns ett större varuintag och avfallscontainrar som döljs bakom mur i norr. I övrigt fungerar de röda plåtdörrarna som personalgångar och mindre varuintag.

Södra fasaden möter bilväg och parkering. Igensatta fönsterband och ett fåtal fönster upptagna i fasaden.

Flera igensatta fönster är synliga i fasaden.

Panncentralen med karaktärsskapande skorsten. Flertalet dörrar har ersatt fönster. I söder ansluter en senare tillkommen volym.

Markerad entré med skjutdörrar och glasparti.

Entré direkt från gågata. Stora skyltfönster upptagna i fasaden

Avlånga fönster placerade i grupper. Flertalet dörrar har tagits upp i fasaden. I fonden syns Alphyddans bebyggelse vars tegelfasader ansluter till det gamla industriområdet.

Panncentralen med anslutande nyare bebyggelse. Den östra sidan finns varuintag och avfallscontainrar.

Karl G.H. Karlsson

Karl G.H. Karlsson, född 1918 var en arkitekt som till största del ritade industrier men även i viss mån villor och flerfamiljshus. Koncentrationen av hans byggnader finns i Stockholm där han var bosatt. Genom sitt samarbete med större industriföretag, däribland Atlas Copco finns hans byggnader även representerade på flera andra håll i världen.

Karlssons första arbetsgivare var Cyrillus Johansson som även han var en stor producent av av industriarkitektur vilket troligtvis kom att påverka Karlsson i hanyrkesliv.

Karlssons arkitektur representeras ofta av ett funktionalistiskt och stramt formspråk men med någon lekfull detalj som bryter mot den annars symmetriska gestaltningen. En typisk detalj är balkongen som ofta även ses på hans industribyggnader för att markera företagsledningens kontor. En annan typisk detalj är en fasadmonterad flaggstång tänkt för företagets logotyp.

Under 1960-talet stramas formspråket ytterligare. Ett vanligt inslag var enheter som repeteras i det oändliga på stora stränga byggkroppar, ofta med markerade entréer.

Elektra 14, Västeburga industriområde

Instrumentet 17 i Hägerstens

Hägerstens industriområde, instrumentet 1

Mönstret på den nya fasaden är en uppförstorad kopia av textilfabriken gamla hålmönster.

KARAKTÄRISERING OCH VÄRDERING - KULTURHISTORISK VÄRDERING SICKLAOMRÅDET

Kulturhistorisk värdering

KULTURHISTORISKT VÄRDE - SICKLAOMRÅDET

GENERELLT

Det kulturhistoriska värdet är sammansatt av många olika delvärden, där alla delvärden inte har samma tyngd. De olika värdena kan förstärkas eller minskas beroende på vilka åtgärder i närområdet som sker.

STARKA VÄRDEN

Industrihistoriskt värde

Det industrihistoriska värdet på platsen är stort. Majoriteten av byggnadernas fasader speglar än idag på ett tydligt sätt att byggnaderna ursprungen är uppförda för industriändamål.

Samhällshistoriskt värde

Än idag finns spår och minnen i området efter de olika arbetsförhållanden som har rått genom historien. Fysiska spår som fönsterstorlekar vittnar om Senare spår, som t.ex. telefonkiosker och minnen av samlingslokaler för arbetarklubbar visar istället arbetarrörelsens utveckling. Spåren är tydligt avläsbara om det finns en förförståelse kring värdet, men för gemene man kan spåren vara otydliga.

Pedagogiskt värde

Områdets olika utvecklingsskeden är tydligt avläsbara tack vare att varje tid har fått sätta sin prägel på gestaltningen.

Arkitektoniskt värde

Flera av byggnaderna i området, men inte alla, har

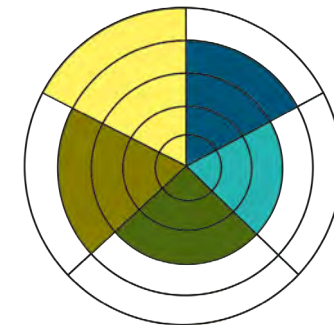
stora arkitektoniska värden och speglar på ett tydligt sätt sin tids estetiska ideal samt sin tids syn på gestaltning av industrimiljöer. Vissa av byggnaderna i området är däremot ombyggda på ett sätt som medför att ursprungskaraktären är svår att utläsa. Vissa av ändringarna har skett under tiden då det fanns pågående produktion i området och vissa ändringar har skett i mer modern tid. Några av de mer moderna byggnaderna bedöms inte heller i sig själva besitta sådana arkitektoniska värden att de är att bedöma som särskilt värdefulla.

Miljöskapande värde

Blandningen av industribyggnader från olika epoker, med skiftande volymer och gestaltning, bidrar till en miljö som upplevs sammanhållen trots sin brokighet. Upplevelsen av att det är ett tidigare industriområde är påtaglig och förstärks av att tillägg fått synas, som de ofta gör i industriområden.

SAMMANTAGEN VÄRDERING

Sickla industriområde kan som helhetsmiljö bedömas vara en särskilt värdefull bebyggelsemiljö där miljön har primärt starka värden. Däremot har byggnaderna inom området olika stort kulturhistoriskt värde. Det innebär att alla byggnader inom området inte kan betraktas som särskilt värdefulla men att man med hänsyn till det industrihistoriska värdet och det miljöskapande värdet behöver hantera tillägg i miljön varsamt så att avläsbarheten inte försvinner och det pedagogiska värdet minskar.

KARAKTÄRISERING OCH VÄRDERING - KULTURHISTORISK VÄRDERING AFFÄRSKONTORET

KULTURHISTORISKT VÄRDE - AFFÄRSKONTORET

GENERELLT

Det kulturhistoriska värdet är sammansatt av många olika delvärden, där alla delvärden inte har samma tyngd. De olika värdena kan förstärkas eller minskas beroende på vilka åtgärder i närområdet som sker.

STARKA VÄRDEN

Pedagogiskt värde

Byggnadens välbevarade exteriör, samt välbevarade inre struktur, innebär att det är enkelt att avläsa att byggnaden har uppförts för kontorsändamål. Tydligheten innebär att det pedagogiska värdet är starkt.

Samhällshistoriskt värde

Tack vare att byggnadens ursprungsfunktion är tydligt avläsbar, och byggnaden i sin grundstruktur är väl bevarad, speglar Affärskontoret den samhällshistoriska utvecklingen. Under 1930-talet ökade tjänstemannasektorn och de kontorsbyggnader som uppfördes då hade en strikt hierarki mellan t.ex. chefer och vanliga tjänstemän.

Arkitektoniskt värde

Byggnadens karaktärsdrag, som tidigare beskrivits, bidrar till att bygga upp det arkitektoniska värdet. Som helhet är byggnaden ett tydligt och typiskt exempel på kontorsbyggnader från slutet av 1930-talet. Affärskontoret speglar också mötet mellan funktionalismen och 1920-talsklassicismens efterklang.

Miljöskapande värde

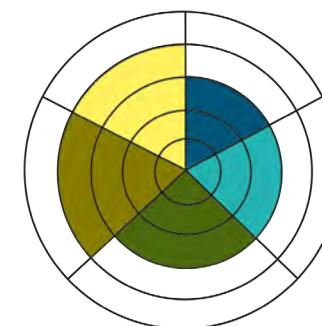
Som en del i bebyggelsemiljön som bygger upp Sickla industriområde har byggnaden ett miljöskapande värde. Främst ligger det miljöskapande värdet i att byggnaden speglar ett av områdets utvecklingsskeden och att Affärskontoret bidrar till att förmedla känslan av att området utvecklats över tid.

Industrihistoriskt värde

Affärskontoret har visserligen en stark koppling till Sickla industriområde och berättar om det ökade behovet av kontor i anslutning till produktionsbyggnaderna. Men genom att byggnaden inte speglar den faktiska industriverksamheten blir det industrihistoriska värdet något lägre.

SAMMANTAGEN VÄRDERING

Med hänsyn till det starka miljöskapande värdet och det starka arkitektoniska värdet kan byggnaden bedömas vara särskilt värdefull. Det som motiverar det sammantagna värdet är således byggnadens gestaltning samt att den speglar ett av områdets utbyggnadsskeden.

KARAKTÄRISERING OCH VÄRDERING - KULTURHISTORISK VÄRDERING SIMBA 326

KULTURHISTORISKT VÄRDE - SIMBA 326

GENERELLT

Det kulturhistoriska värdet är sammansatt av många olika delvärden, där alla delvärden inte har samma tyngd. De olika värdena kan förstärkas eller minskas beroende på vilka åtgärder i närområdet som sker.

STARKA VÄRDEN

Industrihistoriskt värde

Som en del av Sickla industriområde har Simba ett betydande industrihistoriskt värde och berättar om såväl utvecklingsfaser som produktionstekniska linjer.

Miljöskapande värde

Områdets miljöskapande värde byggs upp av att det finns industribyggnader från olika tidsperioder, som tillsammans bildar ett lapptäcke av bebyggelse. Som del i det lapptäcket har Simba ett miljöskapande värde.

MINDRE TYDLIGA VÄRDEN

Samhällshistoriskt värde

Idag finns ytterst få spår kvar som vittnar om den samhällshistoriska utvecklingen, det samhällshistoriska värdet bedöms därför som lågt.

Pedagogiskt värde

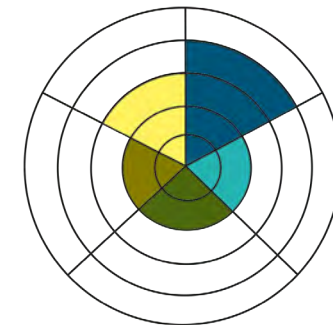
Trots flera ombyggnader går det än idag att avläsa att byggnaden ursprungligen utfördes som en industribyggnad. Det är dock inte längre lika tydligt som för vissa andra byggnader i området och därför bedöms det pedagogiska värdet som något lägre.

Arkitektoniskt värde

Även om byggnaden är typisk för efterkrigstidens rationella industribyggande är dess exteriör relativt ombyggd. Förändringarna och tilläggen innebär att byggnadens karaktär inte längre är lika tydligt avläsbar. I jämförelse med andra industribyggnader som ritats av Karl G.H. Karlssons arkitektkontor utmärker sig inte Simba, istället har den lägre arkitektoniska kvaliteter än andra industribyggnader som Karl G.H. Karlssons arkitektkontor producerat.

SAMMANTAGEN VÄRDERING

Simbas kulturhistoriska värde grundar sig främst på det industrihistoriska värdet samt det miljöskapande värdet. Byggnaden i sig bedöms inte vara särskilt värdefull. Bedömningen grundar sig på de förändringar som byggnaden genomgått samt att den inte är en av Karl G.H. Karlssons Arkitektkontors representativa byggnader.

KARAKTÄRISERING OCH VÄRDERING - KULTURHISTORISK VÄRDERING SIROCCO 315

KULTURHISTORISKT VÄRDE - SIROCCO 315

GENERELLT

Det kulturhistoriska värdet är sammansatt av många olika delvärden, där alla delvärden inte har samma tyngd. De olika värdena kan förstärkas eller minskas beroende på vilka åtgärder i närområdet som sker.

STARKA VÄRDEN

Industrihistoriskt värde

Som en del av Sickla industriområde har Sirocco ett betydande industrihistoriskt värde och berättar om såväl utvecklingsfaser som produktionstekniska linjer.

Samhällshistoriskt värde

Idag finns några spår och minnen kvar som vittnar om historiska arbetsförhållanden och de förutsättningar som arbetarna levde med. Som exempel kan nämnas att det än idag lever kvar minnen om den kiosk som fanns inrättad i ångpannehusets källare.

Miljöskapande värde

Områdets miljöskapande värde byggs upp av att det finns industribyggnader från olika tidsperioder, som tillsammans bildar ett lapptäcke av bebyggelse. Som del i det lapptäcket har Sirocco ett miljöskapande värde.

MINDRE TYDLIGA VÄRDEN

Pedagogiskt värde

Trots flera ombyggnader går det än idag att avläsa att byggnaden ursprungligen utfördes som en industribyggnad. Det är dock inte längre lika tydligt som

för vissa andra byggnader i området och därför bedöms det pedagogiska värdet som något lägre.

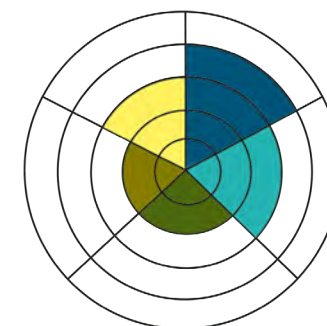
Arkitektoniskt värde

Även om byggnaden är typisk för efterkrigstidens rationella industribyggande är dess exteriör relativt ombyggd. Delar av byggnaden, som den gamla ångpannebyggnaden, bedöms däremot fortfarande besitta större arkitektoniska kvaliteter och är mer tydligt avläsbar.

Förändringarna och tilläggen innebär att byggnadens karaktär inte längre är lika tydligt avläsbar. I jämförelse med andra industribyggnader som ritats av Karl G.H. Karlssons arkitektkontor utmärker sig inte Sirocco, istället har den lägre arkitektoniska kvaliteter än andra industribyggnader som Karl G.H. Karlssons arkitektkontor producerat.

SAMMANTAGEN VÄRDERING

Siroccos kulturhistoriska värde grundar sig främst på det industrihistoriska värdet samt det miljöskapande värdet. Byggnaden i sig bedöms inte vara särskilt värdefull. Bedömningen grundar sig på de förändringar som byggnaden genomgått samt att den inte är en av Karl G.H. Karlssons Arkitektkontors representativa byggnader.

FÖRVALTA, FÖRSTÄRKA, UTVECKLA

I DETTA KAPITEL BESKRIVS:

- MÖJLIGHETERNAS RUM**
- OMRÅDET SOM HELHET**
  - BEBYGGELSE**
- VÄGAR TILL FÖRVALTNING**
- EXEMPEL PÅ ATT FÖRSTÄRKA**
- EXEMPEL PÅ UTVECKLANDE ÅTGÄRDER**

FÖRVALTA, FÖRSTÄRKA, UTVECKLA

Möjligheternas rum

De historiska spåren, platsernas berättelser och de karaktärsdrag som vi idag upplever i stadsmiljöer och byggnader bidrar till att skapa det sammanlagda kulturhistoriska värdet. Genom att identifiera värdena och deras olika möjligheter att förvaltas, förstärkas och utvecklas kan strategier för transformation genereras.

MÖJLIGHETERNAS RUM

De förslag som ges på vilka delar som bör förvaltas, förstärkas och utvecklas utgår från den historiska kontexten samt det aktuella dagsläget när analysen skrivs. Förvanskning kan uppstå som resultat av både enskilda och kumulativa åtgärder. Det är därför viktigt att i en förändringsprocess analysera effekten av ett förslags enskilda och sammanlagda effekter.

All bebyggelse har ett kulturhistoriskt värde, men alla värden har inte samma tyngd. Ett kulturhistoriskt värde utesluter därmed inte att förändringar kan ske, men förändringarna kan ha mer eller mindre inverkan beroende på förutsättningarna på den specifika platsen.

FÖRVALTA

Förvaltning innebär inte något förbud mot förändring, all bebyggelse som inte är museal måste kunna tillåtas att utvecklas. Däremot innebär förvaltning att de utpekade delarna idag berättar en eller flera starka berättelser som bidrar till det kulturhistoriska värdet. Förändringar bör ske med försiktighet för att inte förlora berättelserna och deras bärande karaktärsdrag.

FÖRSTÄRKA

Karaktärsdrag och berättelser som har varit viktiga för ett bebyggelsens historiska förändringsskeden kan vara dolda eller otydliga. För att förstärka den historiska väven kan olika berättelser behöva lyftas.

Förstärkning av ett karaktärsdrag eller en berättelse kan ske på olika sätt, t.ex. genom aktivering av tidigare aktiva platser eller genom att tillgängliggöra berättelserna och historien genom appar.

UTVECKLA

Om tidigare karaktärsdrag och berättelser helt har gått förlorade, eller om tidigare tillägg är så dominerande att viktiga karaktärsdrag och berättelser inte går att urskilja kan platsen behöva utvecklas. Utvecklingen innebär generellt mer genomgripande förändringar än en åtgärd som är förstärkande. T.ex. kan ändringar av vägstrukturer ses som utveckling.

All stadsbebyggelse utvecklas kontinuerligt, bl.a. genom tillkommande volymer. Addering av volymer kan ske i linje med tidigare, historiska, tillägg och har då möjlighet att bli en naturlig del i stadsmiljöns utveckling. Den typen av tillkommande volymer kan stärka de kulturhistoriska värdena.

Varsamhet och förvanskning

Enligt Plan- och bygglagen (PBL) ska alla byggnader hanteras varsamt vid ändring. Byggnader samt bebyggelseområden som är särskilt värdefulla får inte förvanskas.

PBL 8 kap 13 och 17 §§

Varsamhet avser respekt för en byggnads karaktärsdrag, t.ex. dess proportioner, form, volym, material och kulör.

Boverkets Byggregler (BBR) 1:2211

Förvanskning är inte definierat som begrepp i någon lagtext, föreskrifter eller allmänna råd. Däremot finns en del rättsfall som ger vägledning om vad förvanskning innebär. Generellt kan man säga att förvanskning kan inträffa om väsentliga egenskaper går helt förlorade eller om en byggnads eller områdes genuina karaktär inte bibehålls. Förvanskningsförbudet innebär inte något förbud mot förändring.

Boverkets Kunskapsbank

Museal miljö avser byggnad eller del av byggnad med så stora kulturhistoriska värden att byggnaden i sig själv kan anses vara ett utställningsföremål.

Boverkets Byggregler (BBR) 5:821

FÖRVALTA, FÖRSTÄRKA, UTVECKLA

Området som helhet

FÖRVALTA

Blandningen/brokigheten

Sickla industriområde karaktäriseras av sin blandning av byggnader från olika epoker, med skiftande volymer och gestaltning. Områdets olika utvecklingskedan är tydligt avläsbara tack vare att varje tid har fått sätta sin prägel på gestaltningen. Byggnaderna bildar likt ett lapptäcke tillsammans en enhet. Blandningen bidrar till en miljö som upplevs sammanhållen trots sin brokighet vilket är ett viktigt karaktärsdrag att värna om.

Åtgärder som syftar till att "snygga till" eller byta ut delar såsom exempelvis dörrars utformning eller jämna ut fönsterstorlekar enbart för att få moderna standardmått eller en enhetlighet för en verksamhet bör undvikas för att kunna bibehålla brokigheten.

Materialitet

Området har en stark materialitet där teglet dominerar upplevelsen även om färg och utförande varierar. Typiskt är att teglet samverkar med andra material så som t.ex. glas, plåt och corten. Rekommendationen är att förvalta fasaderna för att så långt möjligt undvika utbyte av material.

Vägdragning

De flesta av byggnaderna är placerade parallellt med järnvägen vilket skapat rörelsemönster längs med byggnadernas långsidor. Järnvägen från 1901 är förlagd längs med en vägsträckning som tillkom 1782 vilket ger dem lång historisk kontinuitet och inte bör byggas bort.

FÖRSTÄRKA

Historiska spår från industritiden

Området har en del karaktäristiska inslag som tidigare industriområde såsom provgruva, ett vattentorn och en hög rundformad skorsten. Senare spår, som t.ex. telefonkiosker och minnen av samlingslokaler för arbetarklubbar visar arbetarrörelsens utveckling. Spåren är tydligt avläsbara om det finns en förförståelse kring värdet, men för gemene man kan spåren vara otydliga. Att förstärka historien genom olika former av visualisering eller historieberättande vore bra för platsens kulturvärden och läsbarheten av miljön. Det kan också ge en extra dimension till platsen och upplevelsen av att befinna sig i ett äldre industriområde.

UTVECKLA

Sicklaområdet präglas av förändring, med tydligt avläsbara lager där varje tid satt sin prägel. Som helhetsmiljö kan området bedömas vara en särskilt värdefull bebyggelsemiljö, däremot har byggnaderna inom området olika högt värde.

Även om alla byggnader inom området inte kan betraktas som särskilt värdefulla behöver man hantera tillägg i miljön med respekt för att förhålla sig till det övergripande industrihistoriska och miljöskapande värdet. Utan varsamhet riskerar de historiska lagren liksom att det pedagogiska värdet att minska och värdena urholkas.

Vad som är varsamt tillägg behöver utgå från den enskilda byggnaden och hur den utvecklats över tid, men också ta hänsyn till områdets övergripande karaktärsdrag och värden.

REKOMMENDERADE FÖRHÅLLNINGSSÄTT VID TILLÄGG INOM SICKLA INDUSTRIOMRÅDE

För att utvecklingen av Sickla industriområde ska bli en naturlig del i stadsmiljön bör nya tillägg ta hänsyn till för området karaktäristiska drag som:

- Blandningen av byggnader med skiftande volymer och gestaltning men med tegel som dominerande material.
- Att varje tid fått sätta sin prägel och bör få göra så även i framtiden
- Att befintlig bebyggelse i stora drag följer landskapet,

med lägre bebyggelse i dalgångens mitt och ökad höjd i områdets sydvästra och nordvästra del. Inom denna övergripande form är silhuetten varierad.

- Taken är till stora del sammanhållna genom flacka takfall och avsaknad av tydlig takfot men kan ha lanterniner.
- Byggnadernas placering utgår ifrån järnvägens placering och rörelsestråk i huvudsak längs med byggnadernas långsidor.

FÖRVALTA, FÖRSTÄRKA, UTVECKLA

Bebyggelse

FÖRVALTA

Affärskontoret

Med hänsyn till det starka miljöskapande värdet och det starka arkitektoniska värdet kan affärskontoret bedömas vara särskilt värdefull.

Affärskontoret har en genomtänkt utformning med hög detaljrikedom t.ex. i entrédörrarna med inslag av glas, koppar och mässing. Rekommendationen är att förvalta fasaderna, fönstren och entréer för att så långt möjligt undvika utbyte av material. Förändringar av exteriören bör göras med försiktighet så att den inte förvanskas. Det är dock möjligt att göra tillägg så länge de respekterar affärshusets karaktärsdrag.

Byggnaden omgärdas av grönytor. Då dessa gör att byggnaden accentueras, liksom dess funktion som kontor blir avläsbar i det annars asfalterade området rekommenderas att grönytor bevaras.

FÖRSTÄRKA

Ombyggnaden från 1990-talet

Under den tid då industriområdet byggdes om till ett affärsområde gjordes en rad förändringar som följde sin tids restaureringsideologi. Det har dock inneburit att ursprungliga karaktärsdrag inte är tydligt avläsbara. Som exempel kan nämnas det som idag är Sickla Galleria, som byggts till utmed Simbagatan på ett sätt som gör det svårt att avläsa att det är en senare tillkommen volym.

I framtiden kan det vara viktigt att särskilja tillägg på ett tydligare sätt, så att de historiska lagen blir enklare att läsa av.

UTVECKLA

Simba och Sirocco

Även om Simba och Sirocco är typiska för efterkrigstidens rationella industribyggande är deras exteriör relativt ombyggd. Byggnaderna bedöms ha lägre arkitektoniska kvalitéer och ett lägre miljöskapande värde i jämförelse med andra industribyggnader som ritats av Karl G.H. Karlssons arkitektkontor.

Mot bakgrund att byggnadernas karaktär inte längre är tydligt avläsbar bedöms platsen där byggnaderna ligger kunna utvecklas. Det innebär t.ex. att byggnaderna ersätts med nya. Viktigt är dock att den gamla panncentralen får bevaras samt att gestaltning av nya volymer utgår från platsens bärande berättelser.

REKOMMENDERADE FÖRHÅLLNINGSSÄTT OCH RIKTLINJER FÖR BYGGNADER

Värdena styr framför verksamhet

Att även vid förvaltning utgå från byggnadens befintliga värden istället för att utgå från en verksamhets eller hyresgästs specifika krav möjliggör för byggnaden att bibehålla sitt värde över tid.

Utgå ifrån en ombyggnadsstrategi

För att åtgärder kumulativt inte ska innebära förvanskning kan en ombyggnadsstrategi, eller transformationsaltas, tas fram för en byggnad.

Genom att återbruka material från området ges möjlighet att bevara fysiskt material på platsen i ny form.

Avläsbara tillägg

Utgångspunkten för utformning av tillägg bör vara att de är tydligt avläsbara och spegla sin tillkomsttid. Samtidigt är det viktigt att tilläggen är varsamma mot byggnaden i sig liksom i utformning och att de inte dominerar över områdets karaktärsdrag eller byggnaden ifråga.

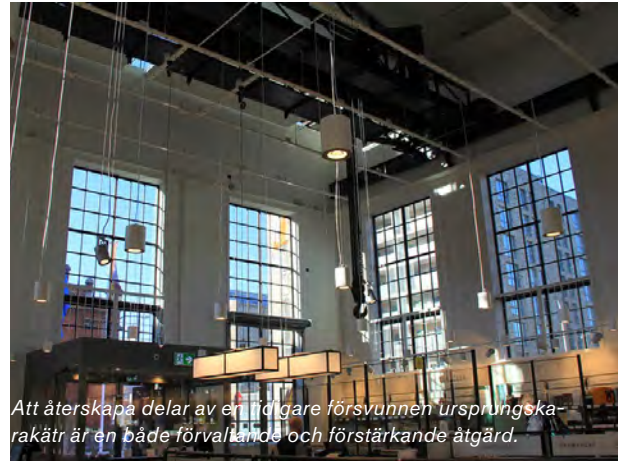
FÖRVALTA, FÖRSTÄRKA, UTVECKLA

FÖRVALTA

Varsam hantering av det befintliga

Byggnader som bedöms vara kulturhistoriskt värdefulla blir sällan förvanskade av en enda åtgärd. Istället är det ofta summan av många små förändringar som innebär att en förvanskning uppstår över tid. Ett sätt att undvika förvanskning samt ovarsamma ingrepp är att ta fram en transformationsatlas, eller ombyggnadsstrategi, för en byggnad. Ett sådant verktyg kan ge riktlinjer för vad som kan förändras utan att de bärande värdena går förlorade, antingen var för sig eller kumulativt.

Förvaltning av en byggnad kan ändå innebära att moderna och spektakulära lokaler skapas för nya ändamål. Det kräver bara ett annat förhållningssätt: att utgå från byggnadens befintliga värden istället för att utgå från en verksamhets eller hyresgästs specifika krav.

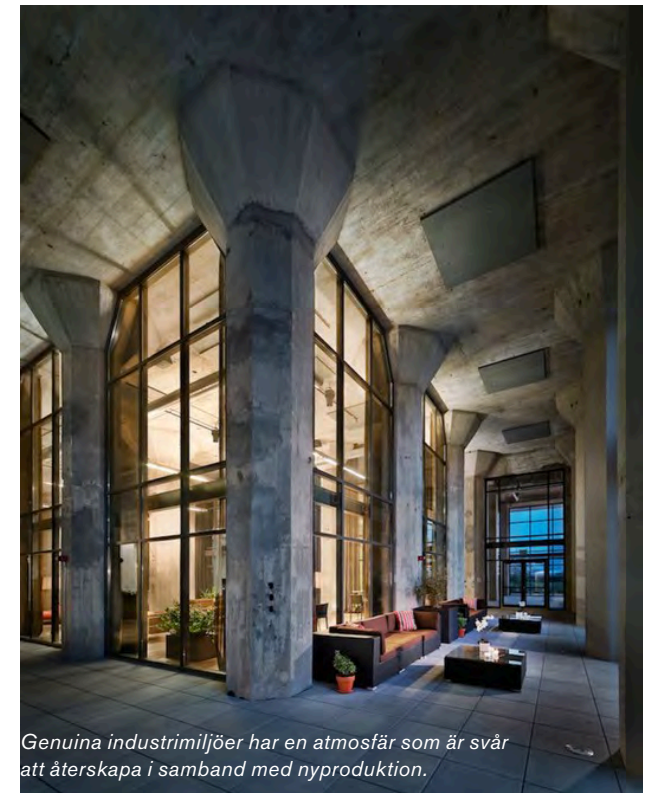
Att återskapa delar av en tidigare försvunnen ursprungskaraktär är en både förvaltnings- och förstärkande åtgärd.

En känsla av historia och framtid i samklang, Madrid

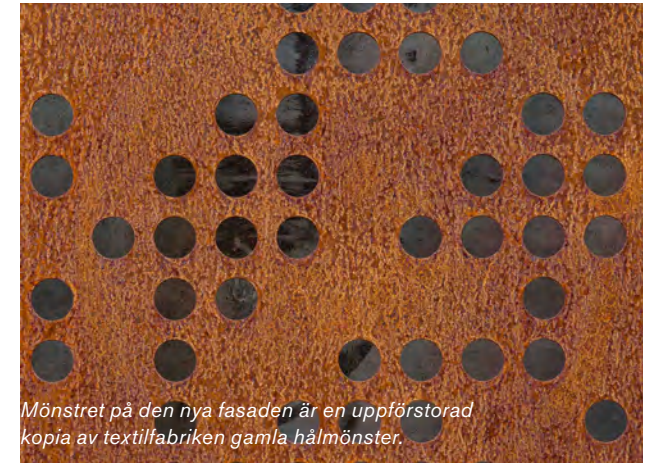
Borås Textile Center har fått en varsam transformation

Genuina industrimiljöer har en atmosfär som är svår att återskapa i samband med nyproduktion.

FÖRVALTA, FÖRSTÄRKA, UTVECKLA

Konceptlandskap med dalar och kullar, likt ett sprickandskap

Mönstret på den nya fasaden är en uppförstorad kopia av textilfabriken gamla hålmönster.

FÖRSTÄRKA***Spår av historien***

Att förstärka historien och dess berättelser kan göras på en mängd olika sätt, men det krävs ett genuint intresse för platsen. Genom olika typer av visualisering, i kombination med information via appar eller informationsskyltar, kan historien lyftas och bli mer levande samtidigt som nya värden skapas.

Historien kan även förstärkas genom arkitektoniska uttryck. Att använda historien i överförd bemärkelse för att skapa något nytt innebär en samtida gestaltning med historiska spår.

En tydlig men oväntad vägvisning om vad som väntar längre fram

Muralmålning av Fintan Magee

FÖRVALTA, FÖRSTÄRKA, UTVECKLA**FÖRSTÄRKA OCH UTVECKLA****Återbruk**

Återbruk av material är ett mer hållbart sätt att bygga jämfört med att bygga med helt nya material. Samtidigt ger det möjlighet att bevara fysiskt material på platsen i ny form.

Principen att återbrukar material är egentligen en gammal tradition i Sverige. Historiskt sett har till exempel timmerstommar plockades ner för att byggas upp som nya hus med nytt utseende. Stenhus behandlades på samma sätt. Det var ett sätt att bygga resurssnålt och ta hand om det som platsen gav, återbruk med av byggnader gav en platshistorisk förankring.

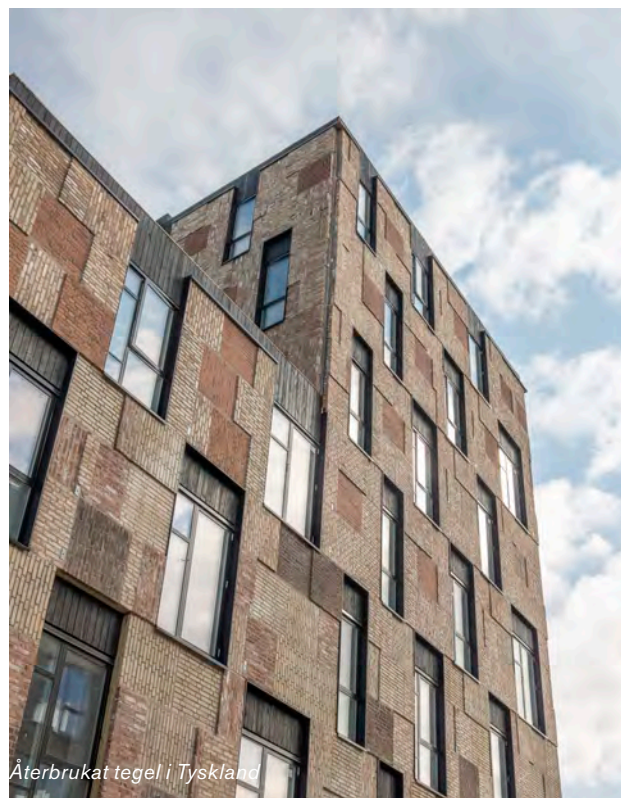
Att bygga hållbart, genom t.ex. återbruk, kommer bli allt viktigare för byggbranschen inom de närmaste åren. Dels på grund av branding men även på grund av eventuella kommande lagkrav.

Kvarteret Hugin i Uppsala, återbrukad betongstomme.

Återbrukat golv, lagt på ny träfiberisolering.

Återbrukat tegel i Tyskland

En bastu med fasad av återbrukat plåt har blivit ett populärt besöksmål i Göteborgs hamn

FÖRVALTA, FÖRSTÄRKA, UTVECKLA**UTVECKLA****Samtida arkitektur**

Sicklaområdet präglas av förändring, med tydligt avläsbara lager där varje tid satt sin prägel. Att kunna avläsa de olika tidslagren ger en känsla av historiens gång.

Vårt byggda kulturarv är en fysisk manifestation av historien. När du läser en historiebok kan du följa historien och dess berättelser sida för sida. Rör du dig genom en stad kan du istället uppleva historien genom att se och vidröra fasaderna. Varje byggnad bär spår från tiden då den byggdes, eller byggdes om, och ger en bild av både de stilideal som rådde vid tiden men även de sociala förhållandena som rådde. För att kommande generationer ska få möjlighet att uppleva den bebyggda miljön som en historiebok behöver tilläggen vara avläsbara.

Även om vi inte bygger historiserande tillägg behöver nya volymer förhålla sig till sin omgivning. En allt för dominerande byggnad riskerar att ta över områdets berättelser och radera ut eller minska de historier platsen berättar idag genom det fysiska arvet. God arkitektur behöver berika istället för att dominera.

St Annes Warehouse i New York

Det oväntade kan skapa historiebärande kontraster.

Campiello i Venedig, under dag- och kvällstid

Källor

LAGRUM

Plan- och bygglagen (2010:900), PBL

KML

Boverkets Byggregler (BBR)

ARKIV

Lantmäteriet historiska kartor

SBK Nacka

Nackas lokalthistoriska arkiv

Stockholms Länsmuseum

TRYCKTA

Génetay Cissela *Plattform Kulturhistorisk värdering och urval: grundläggande förhållningssätt för arbete med att definiera, värdera, prioritera och utveckla kulturarvet.*

Riksantikvarieämbetet 2015

Sandell Gösta, *Boken om Sickla*, 2001

Hedenrud Ingvar, *Arkitekten Karl G H Karlsson*, 1997

Gårdlund Torsten, *Atlas Copco 1873-1973*, 1973

Schnell, Jan Bertil, *Nackaboken 1986 -Industrihistoria i Nacka, Stockholmsstadsmuseum, 1984/1985.*

Bengt Olsen, *I skuggan av Atlas*, 2014

Nytt från Sicklaverken, nummer 3, juni, 1968

Nytt från Sicklaverken, nummer 1, januari, 1965

Nytt från Sicklaverken, nummer 3, april, 1964

Nytt från Sicklaverken, nummer 3, juni 1968

Stockholms Tidningen, Tryckluftshistoria vid Atlas Copco, 10/10, 1961

Att arbeta på Atlas Copco, Atlas Copco 1974

Nacka stad, *Nackaboken*, 1966

Nacka Översiktsplan, 2018

Nacka kulturmiljöprogram, 2011

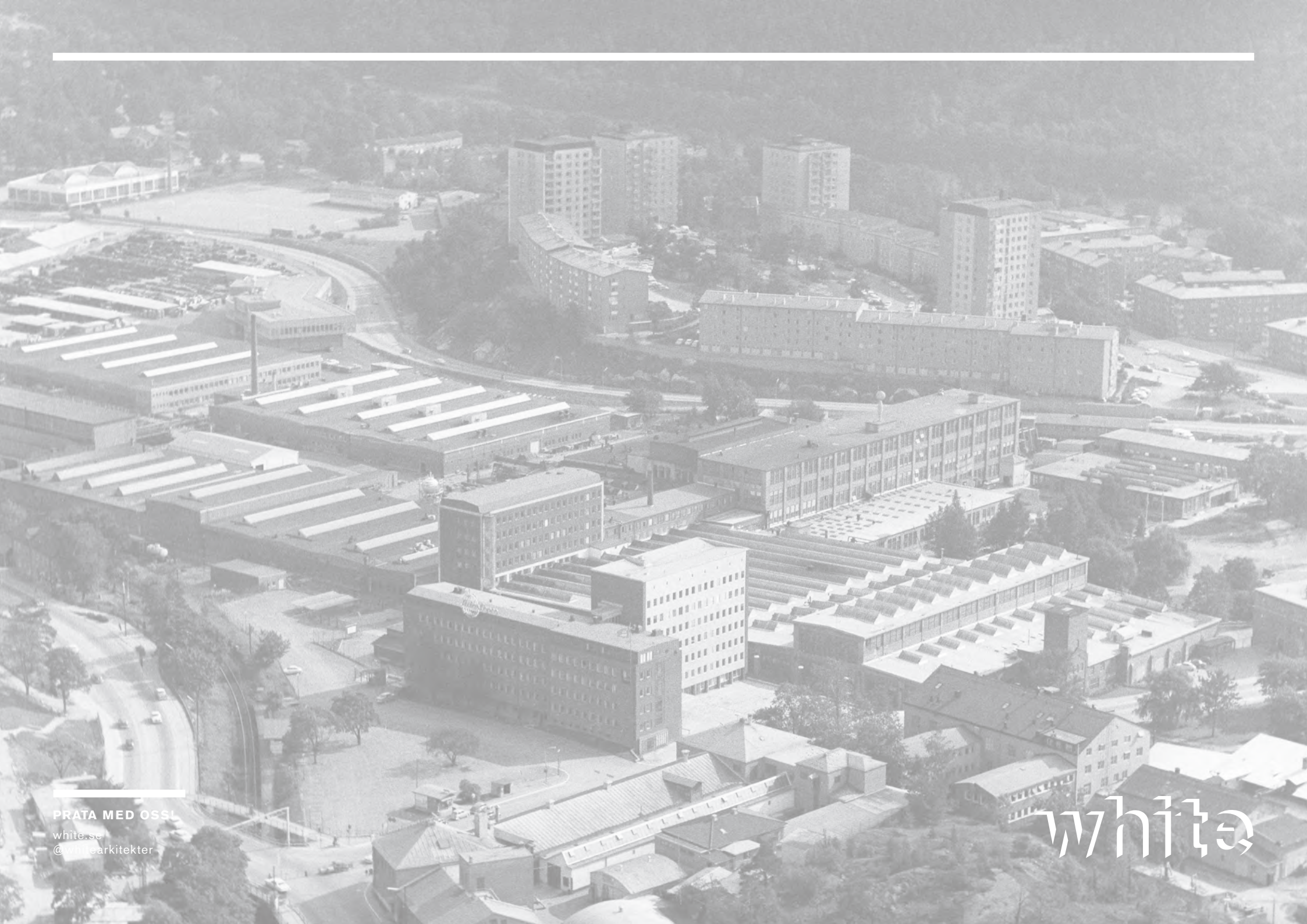
Antikvarisk förundersökning, *Atlas Copcos fd industriområde Sickla, Nacka*, Slutrapport. Nyréns, 1999.

HEMSIDOR

Teknisk tidskrift 24 oktober 1931 (www.runeberg.org)

MUNTliga Källor

Tidigare anställd på Atlas Copco

PRATA MED OSS!
white.se
@whitearkitekter

white